

Unutarnje tržište Europske unije i gospodarska sloboda pružanja usluga kroz perspektivu odluka Europskog suda - Walrave i Koch te Deliège

Smokvina, Vanja

Source / Izvornik: **IX Majsko savetovanje: Uslužno pravo, 2013, 505 - 541**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:125844>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

IX МАЈСКО
САВЕТОВАЊЕ

УСЛУЖНО ПРАВО

УРЕДНИК:
Миодраг Мићовић

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Крагујевац
2013.

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ
Институт за правне и друштвене науке

УСЛУЖНО ПРАВО

Уредник
МИОДРАГ МИЋОВИЋ

Крагујевац
2013.

УСЛУЖНО ПРАВО

Зборник реферата са Међународног научног скупа одржаног 10. маја 2013. године, на Правном факултету у Крагујевцу у организацији Института за правне и друштвене науке Правног факултета Универзитета у Крагујевцу.

Међународни научни одбор Мајског саветовања:

Проф. др Мирослав Миловић, Филозофски факултет Универзитета у Бразилији; Проф. др Маркус Фаро де Кастро, Правни факултет Универзитета у Бразилији; Проф. др Данче Манолева-Митровска, Правни факултет "Јустинијан I", Универзитета "Кирил и Методије" Скопље; Проф. др Миха Јухарт, Правни факултет Универзитета у Љубљани; Проф. др Хрвоје Качер, Правни факултет Свеучилишта у Сплиту; Проф. др Един Ризвановић, Правни факултет Универзитета "Џемал Биједић" у Мостару; Проф. др Снежана Миладиновић, Правни факултет Универзитета Црне Горе; Проф. др Миодраг Мићовић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://jura.kg.ac.rs>

РЕЦЕНЗЕНТИ Проф. др Данче Манолева Митровска
Проф. др Миха Јухарт
Проф. др Хрвоје Качер

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Предраг Ч. Стојановић

УРЕДНИК: Проф. др Миодраг Мићовић

ШТАМПА: Кварк, Краљево

ТИРАЖ: 200 примерака

ISBN 978-86-7623-042-6

Штампање Зборника подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

САДРЖАЈ

Начелна разматрања о услугама

1. Др Миодраг Мишовић, редовни професор ЗАЈЕДНИЧКА ПРАВИЛА ЗА УГОВОРЕ О УСЛУГАМА	3
2. Др Снежана Миладиновић, редовни професор ПОЈЕДИНИ УГОВОРИ О ПРУЖАЊУ УСЛУГА У ОДРЕДБАМА ЗАЈЕДНИЧКОГ РЕФЕРЕНТНОГ ОКВИРА ЗА ПРИВАТНО ПРАВО (COMMON FRAME OF REFERENCE FOR PRIVATE LAW - CFR	17
3. Др Марко Ђурђевић, ванредни професор ТУМАЧЕЊЕ УГОВОРА – ПОЈАМ, ПРЕДМЕТ И ГРАНИЦЕ	37
4. Др Жељко Бартуловић, ванредни професор Др Лорис Беланић, виши асистент СТРАНАЦ – СТЈЕЦАТЕЉ НЕКРЕТНИНА У ПОВИЈЕСТИ И У ПОЗИТИВНОМ ПРАВУ ХРВАТСКЕ КАО ПРЕТПОСТАВКА ПРУЖАЊА УСЛУГА	55
5. Др Синиша Варга, ванредни професор КОРИШЋЕЊЕ ЉУДСКОГ ОБЛИЧЈА У КОМЕРЦИЈАЛНЕ СВРХЕ	79
6. Др Срђан Владетић, доцент ОБАВЉАЊЕ УСЛУГА ПУТЕМ ФИДУЦИЈЕ ЗАКЉУЧЕНЕ СА ПРИЈАТЕЉЕМ	99
7. Јован Вујичић, асистент СЛОБОДА ПРУЖАЊА УСЛУГА У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	107

Прометно-пословне услуге

1. Др Зоран Миладиновић, редовни професор ПОСРЕДОВАЊЕ, ЗАСТУПАЊЕ И ПРУЖАЊЕ ДУГИХ УСЛУГА У ОСИГУРАЊУ	127
2. Др Игор Камбовски, доцент НОВА КОНЦЕПЦИЈА УСЛУГА - ЕЛЕКТРОНСКА ТРГОВИНА VIS-à-VIS ТРАДИЦИОНАЛНЕ ТРГОВИНЕ	149
3. Мр Јована Пушац, асистент ПРАВА И ОБАВЕЗЕ НАРУЧИОЦА И ИЗВОЂАЧА ИЗ УГОВОРА О ГРАЂЕЊУ	157

Финансијске услуге

1. Др Хрвоје Качер, редовни професор ДЕВИЗНА КЛАУЗУЛА И КАМАТНА СТОПА - НЕКЕ НОВОТЕ У ХРВАТСКОЈ НОРМАТИВИ И СУДСКОЈ ПРАКСИ	191
---	-----

II

2. Др Иванка Спасић, редовни професор ФАКТОРИНГ ПОСАО - ОБЛИК ФИНАНСИРАЊА И УСЛУЖНА ДЕЛАТНОСТ	215
3. Др Един Ризвановић, ванредни професор ИНТРОДУКЦИЈА ГАРАНЦИЈСКИХ ФОНДОВА У ПОСЛОВНИ СИСТЕМ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	235
4. Др Маријана Дукић Мијатовић, ванредни професор Мр Сања Гонгета, асистент БАНКАРСКЕ ГАРАНЦИЈЕ У СВЕТЛУ ПРАВИЛА МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНСКЕ КОМОРЕ: <i>UNIFORM RULES FOR DEMAND GUARANTEES</i>	253
5. Др Мирјана Кнежевић, ванредни професор ПЛАТНИ ПРОМЕТ И ПЛАТНЕ УСЛУГЕ	267
6. Др Јасмина Лабудовић Станковић, доцент ПЕНЗИЈСКИ ФОНДОВИ У РУСКОЈ ФЕДЕРАЦИЈИ И ИНВЕСТИЦИЈЕ ЊИХОВИХ СРЕДСТАВА	281
7. Др Жаклина Спалевић, доцент БАНКАРСКА ГАРАНЦИЈА КАО СРЕДСТВО ОБЕЗБЕЂЕЊА ОД ФИНАНСИЈСКИХ РИЗИКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	295
8. Др Емилиа Мишћенић, виши асистент ПЛАТНЕ УСЛУГЕ У ЕУРОПСКОЈ УНИЈИ	313
9. Др Зоран Илкић ПРАВНА ЗАШТИТА КОРИСНИКА УСЛУГА ОСИГУРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ	361
10. Борко Михајловић, сарадник у настави ПРАВО КОРИСНИКА ФИНАНСИЈСКИХ УСЛУГА НА ПРЕВРЕМЕНУ ОТПЛАТУ КРЕДИТА	377
11. Никола Недељковић, докторанд КАМАТНА СТОПА И ЗАСТОЈ У ОТПЛАТИ КОД УГОВОРА О КРЕДИТУ	391

Туризам

1. Др Драган Вујисић, ванредни професор УГОВОР О ОРГАНИЗОВАЊУ ПУТОВАЊА - Одговорност организатора путовања -	421
2. Андреј Мићовић, асистент НЕПРАВИЧНЕ УГОВОРНЕ ОДРЕДБЕ СА ОСВРТОМ НА ТАЈМ-ШЕРИНГ	435

Спорт и забава

1. Др Ненад Ђурђевић, редовни професор СПОРТСКИ СТРУЧЊАЦИ И ПРУЖАЊЕ УСЛУГА У СПОРТУ	453
---	-----

2. Др Вања Смоквина, виши асистент
УНУТАРЊЕ ТРЖИШТЕ ЕУРОПСКЕ УНИЈЕ И
ГОСПОДАРСКА СЛОБОДА ПРУЖАЊА УСЛУГА КРОЗ
ПЕРСПЕКТИВУ ОДЛУКА ЕУРОПСКОГ СУДА -
WALRAVE И КОСН ТЕ DELIÈGE 505
3. Др Александар Климовски, доцент, мр Тимчо Муцунски, асистент
РАЗВОЈ ПРАВА ИГАРА НА СРЕЋУ КАО САВРЕМЕНЕ УСЛУГЕ
У ОКВИРУ МАКЕДОНСКЕ ПРАВНЕ РЕГУЛАТИВЕ 543

Услуге од општег интереса

1. Др Јелена Вилус, редовни професор
ЈАВНО-ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО И УСЛУЖНО ПРАВО 567
2. Др Срећко Јелинић, редовни професор,
Др Звонимир Јелинић, виши асистент
О НАКНАДИ ЗА КОРИШТЕЊЕ ЈАВНИХ ПАРКИРАЛИШНИХ
ПОВРШИНА – О ЗАШТИТИ ПОТРОШАЧА У ПОДРУЧЈУ
КОРИШТЕЊА УСЛУГЕ ПАРКИРАЊА 583
3. Др Мирослав Милосављевић, доцент
ЈАВНО ПРЕДУЗЕЊЕ - СУБЈЕКТ УСЛУЖНОГ ПРАВА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ СА ПОСЕБНИМ ПОГЛЕДОМ
НА РЕШЕЊА У ЗАКОНУ О ЈАВНИМ ПРЕДУЗЕЊИМА ИЗ 2012. 605
4. Владимир Петровић, сарадник у настави
УСЛУГЕ ВОДОСНАБДЕВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ДИРЕКТИВЕ
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О ВОДАМА 625

Интелектуална својина и услуге

1. Др Звонимир Јелинић, виши асистент
ЕСЕЈ О ХРВАТСКОМ ОДВЈЕТНИШТВУ
У ЕУРОПСКОМ КОНТЕКСТУ ПРОЦЈЕНА САДАШЊЕГ
СТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ БУДУЋЕГ РАЗВОЈА
У СВЈЕТЛУ НАДОЛАЗЕЋИХ ПРОМЈЕНА 643
2. Ксенија Влашковић, докторанд Јелена Пурић, докторанд
ЕКОНОМСКЕ И ПРАВНЕ ФУНКЦИЈЕ ЖИГА
ПРВЕНСТВЕНО СА АСПЕКТА КОРИСНИКА
ПРОИЗВОДА И УСЛУГА 657

Здравство и социјална заштита

1. Др Емилија Станковић, ванредни професор
ЗНАЧАЈ ЕТИКЕ У РАДУ ФАРМАЦЕУТА 669
2. Др Драгица Живојиновић, ванредни професор
ЗАШТИТА ВУЛНЕРАБИЛНИХ СУБЈЕКТА КЛИНИЧКИХ
ИСПИТИВАЊА У ДЕКЛАРАЦИЈИ ИЗ ХЕЛСИНКИЈА 681

IV

3. Др Нина Планојевић, ванредни професор
ЖЕНЕ У ФЕРТИЛНОМ ПЕРИОДУ КАО СУБЈЕКТИ КЛИНИЧКИХ
ИСПИТИВАЊА У МЕЂУНАРОДНИМ И СРПСКИМ ПРОПИСИМА 699
4. Мр Вељко Влашковић, асистент
ПРАВНИ И ЕТИЧКИ АСПЕКТИ ДОНИРАЊА
ОРГАНА СА ЖИВИХ И ПУНОЛЕТНИХ ЛИЦА
НЕСПОСОБНИХ ЗА РАСУЂИВАЊЕ 717
5. Бланка Иванчић-Качер, асистент
ОБЛИГАЦИЈА СРЕДСТВА ИЛИ ЦИЉА
КОД ПРУЖАЊА УСЛУГА ЕСТЕТСКЕ КИРУРГИЈЕ 733
6. Тамара Ђурђић Милошевић, асистент
ПРАВО НА ПОВЕРЉИВОСТ МЕДИЦИНСКИХ ПОДАТАКА 757
7. Миливоје Лапчевић, асистент
ХИБРИДНИ КАРАКТЕР ПОНУДЕ УСЛУГА
СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ 773
8. Вељко Турањанин, сарадник у настави
НАСТАНАК И МОГУЋНОСТИ РАЗВОЈА
'ТУРИЗМА СМРТИ' У ЗАПАДНОЈ ЕВРОПИ 787

Управа

1. Др Мирослав Врховшек, професор емеритус,
Др Владимир Козар, доцент
УПРАВНА И СУДСКА ЗАШТИТА ПРАВА
ПО НОВОМ ЗАКОНУ О ЈАВНИМ НАБАВКАМА 807
2. Др Зоран Јовановић, доцент
ЕЛЕКТРОНСКЕ ЈАВНЕ УСЛУГЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 831
3. Мр Јелена Вучковић, асистент
АГЕНЦИЈСКИ МОДЕЛ УСЛУЖНЕ УПРАВЕ 845
4. Јелена Јовичић, сарадник у настави
УСЛУГЕ ВРШИОЦА НЕДРЖАВНЕ ЈАВНЕ УПРАВЕ
У УСТАВНОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ 861

Образовање

1. Др Дејан Матић, асистент
ПОЛОЖАЈ ВРШИОЦА УСЛУГА
У ОБЛАСТИ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА 873

Заштита права корисника услуга

1. Др Гордана Станковић, редовни професор
ПРУЖАЊЕ БЕСПЛАТНИХ ПРАВНИХ УСЛУГА
У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ 885

2. Др Милена Петровић, ванредни професор ПОСЕБНА МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ ЗА СПОРОВЕ ИЗ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ: РЕШЕЊА БРИСЕЛ I УРЕДБЕ	901
3. Др Ханс Ернст, доцент, Др Габријела Михелчић, доцент ОДШТЕТНОПРАВНА ЗАШТИТА ЗБОГ НЕОДГОВАРАЈУЋЕ УСЛУГЕ ПРИВАТНОПРАВНИХ РЕГИСТАРА У ХРВАТСКОМ ПРАВУ	915
4. Др Жељка Приморац, доцент ОСИГУРАТЕЉНО-ПРАВНА ЗАШТИТА ПУТНИКА У ЈАВНОМ ПРОМЕТУ ОД ПОСЉЕДИЦА НЕСРЕТНОГ СЛУЧАЈА КРОЗ ИНСТИТУТ ИЗРАВНЕ ТУЖБЕ	951
5. Љубодраг Пљакић, судија у пензији КЉУЧНЕ ОДРЕДНИЦЕ НОВОГ ЗАКОНА О УПРАВНИМ СПОРОВИМА	969
6. Мр Зоран Вуковић, асистент МЕТОДЕ АЛТЕРНАТИВНОГ РЕШАВАЊА ПОТРОШАЧКИХ СПОРОВА	979
7. Ана Тимчић, докторанд МЕДИЈАЦИЈА У НАРОДНОЈ БАНЦИ СРБИЈЕ И ФИНАНСИЈСКЕ УСЛУГЕ	995
8. Јелица Драговић, докторанд ЗАШТИТА ПРАВА ПОТРОШАЧА ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	1005

Услуге и друга са њима повезана питања

1. Др Божин Влашковић, редовни професор СЕРИЈСКИ ЖИГОВИ У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ПРАВДЕ	1017
2. Др Предраг Стојановић, редовни професор НОРМАТИВНЕ И ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ЈАВНИХ НАБАВКИ	1027
3. Др Свето Пурић, редовни професор ЖЕНЕ У ЛИДЕРСКИМ УЛОГАМА	1041
4. Др Радоје Брковић, редовни професор ПРАВНА РЕГУЛАТИВА СЕЗОНСКИХ УСЛУЖНИХ ПОСЛОВА У СРБИЈИ	1049
5. Др Драган Батављевић, ванредни професор ПРУЖАЊЕ УСЛУГА ГРАЂАНИМА У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ	1061
6. Др Срђан Ђорђевић, ванредни професор ЗАБРАНА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ У ЗАКОНУ О ЈАВНО-ПРИВАТНОМ ПАРТНЕРСТВУ И КОНЦЕСИЈАМА	1085
7. Др Милан Палевић, доцент ДЕТЕРМИНАНТЕ ПОНАШАЊА ПОТРОШАЧА КАО КРАЈЊИХ КОРИСНИКА РОБА И УСЛУГА	1091

8. Др Снежана Стојановић, доцент ПОРЕСКО РЕЗИДЕНТСТВО КОМПАНИЈА У МЕЂУНАРОДНОМ ТРАНСПОРТУ	1109
9. Др Бојан Урдаревић, доцент ПОДУГОВАРАЊЕ КАО НАЧИН ЗАПОШЉАВАЊА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ	1123
10. Мр Весна Аћић ПОСЕБАН УГОВОР ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА ДИРЕКТОРА ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЋА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ	1135
11. Владимир Лепосавић, асистент ПРАВО ПОТРОШАЧА НА ИНФОРМИСАНОСТ - Осврт на међународне стандарде и регулативу права ЕУ	1151
12. Милан Рапајић, асистент ПОЛАЗНА РАЗМАТРАЊА О ЈАВНО-ПРИВАТНОМ ПАРТНЕРСТВУ И УПРАВЉАЊУ КВАЛИТЕТОМ УСЛУГА ЈАВНО-ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРСТВА	1175
13. Нина Максимовић, асистент, Дејан Секулић, асистент АНАЛИЗА КВАЛИТЕТА УСЛУГА У ЈАВНИМ ПРЕДУЗЕЋИМА	1197

CONTENT

General Considerations on Services

1. Miodrag Mićović, Ph.D., Full-time Professor	
THE COMMON RULES FOR SERVICE CONTRACTS	3
2. Snežana Miladinović, Ph.D., Full-time Professor ,	
INDIVIDUAL SERVICE CONTRACTS IN THE PROVISIONS	
OF THE COMMON FRAME OF REFERENCE	
FOR EUROPEAN PRIVATE LAW - CFR	17
3. Marko Đurđević, Associate Professor	
INTERPRETATION OF A CONTRACT –	
CONCEPT, SUBJECT AND LIMITS	37
4. Željko Bartulović, Ph.D., Associate Professor,	
Loris Belanić, Ph.D., Senior Assistant	
LEGAL STATUS OF FOREIGN PERSONS IN ACQUIRING THE	
PROPERTY ON THE REAL ESTATES IN THE HISTORY	
AND IN THE CONTEMPORARY LAW OF THE REPUBLIC	
OF CROATIA AS A PRECONDITION TO PROVIDE SERVICES	55
5. Siniša Varga, Ph.D., Associate Professor	
THE COMMERCIAL APPROPRIATION OF HUMAN LIKENESS	79
6. Srđan Vladetić, Ph.D., Assistant Professor	
CONDUCTING OF SERVICES THROUGH	
FIDUCIA CUM AMICO CONTRACTA	99
7. Jovan Vujičić, Assistant	
THE FREEDOM TO PROVIDE SERVICES IN EU LAW	107

Turnover of services

1. Zoran Miladinović, Ph.D, Full-time Professor	
ACTING AS AN INSURANCE BROKER OR	
REPRESENTATIVE AND OFFERING OF OTHER SERVICES	
IN THE FIELD OF INSURANCE	127
2. Igor Kambovski, Ph.D., Assistant Professor	
THE NEW CONCEPT OF SERVICE-ELECTRONIC COMMERCE	
VIS-A-VIS THE TRADITIONAL TRADE	149
3. Jovana Pušac, LL.M., Assistant	
RIGHTS AND OBLIGATIONS FROM CLIENT	
AND CONSTRUCTION CONTRACTS	157

Financial services

1. Hrvoje Kačer, Ph.D., Full-time Professor	
FOREIGN CURRENCY CLAUSE AND INTEREST RATE - SOME	
NOVELTIES IN CROATIAN REGULATIONS AND CASE LAW	191

VIII

2. Ivanka Spasić, Ph.D., Full-time Professor FACTORING - METHOD OF FINANCING AND TRADE SERVICE.....	215
3. Edin Rizvanović, Ph.D., Associate Professor, INTRODUCTION OF GUARANTEE FUNDS IN THE BUSINESS SYSTEM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA	235
4. Marijana Dukić Mijatović, Ph.D., Associate Professor, Sanja Gongeta, LL.M., Assistant BANK GUARANTEES IN THE LIGHT OF THE RULES OF THE INTERNATIONAL CHAMBER OF COMMERCE: UNIFORM RULES FOR DEMAND GUARANTEES	253
5. Mirjana Knežević, Ph.D., Associate Professor PAYMENTS AND PAYMENT SERVICES	267
6. Jasmina Labudović Stanković, Ph.D., Assistant Professor PENSION FUNDS IN RUSSIAN FEDERATION AND THEIR INVESTMENTS	281
7. Žaklina Spalević, Ph.D., Assistant Professor BANK GUARANTEE AS A MEANS OF PREVENTING FINANCIAL RISKS IN REPUBLIC OF SERBIA	295
8. Emilija Mišćenić, Ph.D., Senior Assistant PAYMENT SERVICES IN THE EUROPEAN UNION	313
9. Zoran Ilkić, Ph.D. LEGAL PROTECTION AGAINST RESPONSIBILITY OF INSURANCE BENEFICIARIES	361
10. Borko Mihajlović, Associate THE RIGHT OF USER OF FINANCIAL SERVICES TO EARLY REPAYMENT OF THE CREDIT	377
11. Nikola Nedeljković, student of Ph.D. studies INTEREST RATE AND DELAY IN REPAYMENT OF LOAN AGREEMENT	391

Tourism

1. Dragan Vujisić, Ph.D., Associate Professor AGREEMENT ON ORGANIZATION OF TRAVEL - Responsibilities of travel operator -	421
2. Andrej Mićović, Assistant, UNFAIR CONTRACT TERMS WITH REFERENCE TO TIME-SHARING.....	435

Sport and Entertainment

1. Nenad Đurđević, Ph.D., Full-time Professor SPORTS COACHES AND PROVIDING OF SERVICES IN SPORT	453
--	-----

2. Vanja Smokvina, Ph.D., Senior Assistant
 THE EUROPEAN UNION INTERNAL MARKET AND THE FREE
 MOVEMENT OF SERVICES FROM THE PERSPECTIVE
 OF EUROPEAN COURT OF JUSTICE JUDGEMENTS
 WALRAVE & KOCH AND DELIÈGE 505
3. Aleksandar Klimovski, Ph.D., Assistant Professor
 Timčo Mucunski, LL.M., Assistant
 THE DEVELOPMENT OF GAMBLING LAW AS A CONTEMPORARY
 SERVICE WITHIN MACEDONIAN LEGAL REGULATION 543

Services of general interest

1. Jelena Vilus, Ph.D., Full time Professor
 PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AND THE LAW OF SERVICES 567
2. Srećko Jelinić, Ph.D., Full-time Professor,
 Zvonimir Jelinić, Ph.D., Senior Assistant
 THE FEE FOR THE USE OF PUBLIC PARKING AREAS
 - CONSUMER PROTECTION IN THE AREA OF PARKING SERVICE 583
3. Miroslav Milosavljević, Ph.D., Assistant Professor
 PUBLIC COMPANY - SERVICE SUBJECT TO THE REPUBLIC
 OF SERBIA TO THE SPECIFIC SOLUTIONS THE LAW ON
 PUBLIC ENTERPRISES FROM THE 2012TH 605
4. Vladimir Petrović, Associate
 WATER SERVICES IN THE REPUBLIC OF SERBIA, WITH SPECIAL
 REFERENCE TO THE EUROPEAN UNION DIRECTIVE ON WATER 625

Intellectual property and services

1. Zvonimir Jelinić, Ph.D., Senior Assistant
 ESSAY ON CROATIAN LAWYERS IN THE EUROPEAN
 CONTEXT AN ASSESMENT OF THE CURRENT SITUATION
 AND PROSPECTS OF FURTHER DEVELOPMENT
 IN THE LIGHT OF THE UPCOMING CHANGES 643
2. Ksenija Vlašković, student of Ph.D. studies
 Jelena Purić, student of Ph.D. studies
 ECONOMIC AND LEGAL FUNCTIONS OF TRADEMARK PRIMARILY
 WITH ASPECT OF USERS PRODUCTS AND SERVICES 657

Health care and social protection

1. Emilija Stanković, Ph.D., Associate Professor
 IMPORTANCE OF ETHICAL ISSUES
 IN THE WORK OF PHARMACIST 669
2. Dragica Živojinović, Ph.D., Associate Professor
 PROTECTION OF THE VULNERABLE CLINICAL RESEARCH
 SUBJECTS IN THE DECLARATION OF HELSINKI 681

3. Nina Planojević, Ph.D., Associate Professor WOMEN OF CHILDBEARING AGE AS CLINICAL RESEARCH SUBJECTS ACCORDING TO INTERNATIONAL AND SERBIAN REGULATIONS	699
4. Veljko Vlašković, LL.M., Assistant LEGAL AND ETHICAL ASPECTS OF LIVING ORGAN DONATION FROM INCOMPETENT ADULTS	717
5. Blanka Ivančić-Kačer, Assistant OBLIGATION OF ASSETS OR AIMS IN PROVIDING COSMETIC SURGERY SERVICE	733
6. Tamara Đurđić Milošević, Assistant THE RIGHT TO CONFIDENTIALITY OF MEDICAL RECORDS	757
7. Milivoje Lapčević, Assistant HYBRID CHARACTER OF OFFERS OF SOCIAL WELFARE SERVICES	773
8. Veljko Turanjanin, Associate THE ORIGINS AND POSSIBILITIES OF DEVELOPMENT OF 'DEATH TOURISM' IN WESTERN EUROPE	787

Administration

1. Miroslav Vrhovšek, Ph.D., Professor Emeritus Vladimir Kozar, Ph.D., Assistant Professor ADMINISTRATIVE AND JUDICIAL PROTECTION OF RIGHTS ACCORDING TO A NEW LAW ON PUBLIC PROCUREMENT	807
2. Zoran Jovanović, Ph. D., Assistant Professor ELECTRONIC PUBLIC SERVICES IN THE REPUBLIC OF SERBIA	831
3. Jelena Vučković, LL.M., Assistant AGENCY MODEL OF SERVICE ADMINISTRATION	845
4. Jelena Jovičić, Associate SERVICES OF NON-STATE ACTING PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CONSTITUTIONAL SYSTEM OF SERBIA	861

Education

1. Dejan Matić, Ph.D., Assistant POSITION OF THE SUPPLIERS OF SERVICES IN HIGHER EDUCATION	873
--	-----

Protection of service user' rights

1. Gordana Stanković, Ph.D., Full-time Professor PROVISION OF FREE LEGAL SERVICES IN THE CIVIL PROCEEDINGS	885
--	-----

2. Milena Petrović, Ph.D., Associate Professor SPECIAL JURISDICTION IN MATTERS OF INSURANCE: SOLUTIONS OF BRUSSELS I REGULATION	901
3. Hano Ernst, Ph.D., Assistant Professor Gabrijela Mihelčić, Ph.D., Assistant Professor TORT LIABILITY FOR INADEQUATE PROVISION OF SERVICES BY PRIVATE REGISTERS IN CROATIAN LAW	945
4. Željka Primorac Ph.D., Assistant Professor INSURANCE AND LEGAL PROTECTION OF PASSENGERS IN PUBLIC TRANSPORT FROM TRAFFIC ACCIDENT IN TERMS OF INSTITUTE DIRECT ACTION	951
5. Ljubodrag Pljakić, Retired Judge KEY POINTS OF THE NEW LAW ON ADMINISTRATIVE DISPUTES	969
6. Zoran Vuković, LL.M., Assistant ALTERNATIVE SETTLEMENT OF CONSUMERS' DISPUTES	979
7. Ana Timčić, student of Ph.D. studies MEDIATION IN THE NATIONAL BANK OF SERBIA AND FINANCIAL SERVICES	995
8. Jelica Dragovic, student of Ph.D. studies PROTECTION OF ELECTRICITY CONSUMERS IN REPUBLIC OF SERBIA	1005

Services and other related issues

1. Božin Vlašković, Ph. D., Full-time Professor THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE'S CASE LAW ON TRADEMARK SERIES	1017
2. Predrag Stojanović, Ph.D., Full-time Professor NORMATIVE AND THEORETICAL BASIS OF THE PUBLIC PROCUREMENT	1027
3. Sveto Purić, Ph.D., Full-time Professor THE ROLE OF WOMAEN IN LEADERSHIP	1041
4. Radoje Brković, Ph.D., Full-time Professor LEGAL FRAMEWORK OF SEASONAL WORK IN THE REPUBLIC OF SERBIA	1049
5. Dragan Bataveljić, Ph.D., Associate Professor PROVIDING SERVICES TO THE CITIZENS OF THE LOCAL COMMUNITY	1061
6. Srđan Đorđević, Ph.D., Associate Professor PROHIBITION OF DISCRIMINATION IN THE LAW ON PUBLIC- PRIVATE PARTNERSHIPS AND CONCESSIONS	1085
7. Milan Palević, Ph.D., Assistant Professor DETERMINANTS OF CONSUMER BEHAVIOR AS THE END USERS OF GOODS AND SERVICES	1091

8. Snežana Stojanović, Ph.D., Assistant Professor TAX RESIDENCE OF COMPANIES IN INTERNATIONAL TRANSPORT	1109
9. Bojan Urdarević, Ph.D., Assistant Professor SUBCONTRACTING AS A FORM OF EMPLOYMENT IN EUROPEAN UNION	1123
10. Vesna Ačić, LL.M. SPECIAL CONTRACT FOR PERFORMANCE OF DUTIES OF PUBLIC COMPANIE'S DIRECTOR IN THE REPUBLIC OF SRPSKA	1135
11. Vladimir Lepasavić, Assistant, CONSUMER RIGHT TO INFORMATION - Reference to International Standards and EU Regulations	1151
12. Milan Rapajić, Assistant INITIAL CONSIDERATIONS ABOUT PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AND QUALITY MANAGEMENT SERVICES OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP	1175
13. Nina Maksimović, Assistant, Dejan Sekulić, Assistant ANALYSIS OF SERVICE QUALITY IN PUBLIC ENTERPRISES	1197

*Др Вања Смоквина, виши асистент
Правног факултета Свеучилишта у Ријеци*

УДК: 339.13(4-672EU)

УНУТАРЊЕ ТРЖИШТЕ ЕУРОПСКЕ УНИЈЕ И ГОСПОДАРСКА СЛОБОДА ПРУЖАЊА УСЛУГА КРОЗ ПЕРСПЕКТИВУ ОДЛУКА ЕУРОПскоГ СУДА - *WALRAVE И KOCH TE DELIÈGE*

Резиме

Темељне господарске слободе саставни су дио унутарњег тржишта Еуропске уније. Господарска слобода кретања услуга изнимно је важна због ширине односа које обухваћа попут, пружања услуга особе појединца, пружање аудио-визуалних услуге од стране телевизијских оператера, пружање јавних услуга и др.

*У раду се даје својеврсна генеза развоја унутарњег тржишта и указује се на његову важност за Еуропску унију. Анализом темељних господарских слобода, првотно кроз опћенити увод, затим путем анализе ограничења господарских слобода и оправдања тих ограничења, долази се до једне од господарских слобода, слободе кретања услуга. Како би се могла појмити важност и дјеловање господарске слободе кретања услуга, управо је анализа сустава свих четири господарских слобода нужна. У посљедњем дијелу рада анализира се однос унутарњег тржишта и спорта кроз призму слободе кретања услуга. Анализирају се двије одлуке Еуропског суда, одлука *Walrave и Koch*, те одлука *Delière*. Наведене одлуке Еуропског суда важне су јер осим што се односе на господарску слободу пружања услуга, служе као извор анализе и изучавања односа права Еуропске уније и спорта, али и опћенито начина функционирања унутарњег тржишта сукладно праву Еуропске уније.*

Кључне ријечи: *унутарње тржиште, слобода кретања, услуге, ЕУ, спорт, статус спортиста.*

1. Увод у унутарње тржиште ЕУ

Унутарње тржиште Еуропске уније (даље: ЕУ) изнимно је важан чимбеник без којег је готово незамисливо постојање еуропских интеграција, односно супрадржаве каква је данас ЕУ. Да би се уопће могао појмити и схватити начин

функционирања господарских слобода кретања особа, роба, услуга и капитала, нужно је првотно схватити само унутарње тржиште ЕУ-а.

Стварање унутарњег тржишта¹ (прије ступања на снагу Лисабонског уговора, заједничког тржишта или јединственог тржишта) једно је од средишњих циљева ЕУ-а (претходно Заједнице), а што је прокламирано и чланком 3(3). Уговора о ЕУ (даље: УЕУ).² Наведена је дефиниција различита од оне садржане у дотадашњем чл. 2. УЕЗ-а.³ С друге стране Уговор о функционирању Еуропске уније (даље: УФЕУ)⁴ детаљније уређује правне темеље за функционирање унутарњег тржишта и успоставља царинску унију.

Да би се схватила бит настанка и функционирања заједничког, односно унутарњег тржишта, нужно је претходно дати кратки повијесни увод. Темelj за стварање заједничког тржишта свакако је био Римски уговор из 1957. године.⁵

¹ Саму бит стварања унутарњег тржишта најбоље је приказао Swann: „Економска интеграција може попримити различите облике и они могу бити ранжирани у спектру у којему разина укључености судјелујућих економија, једне с другима, постају све већима. Подручје слободне трговине је најмање тегобно у погледу укључености. Оно се састоји од договора између држава у којима се споразуме да укину све царине (и квоте) на трговину између њих самих. Свака је страна, ипак, слободна утврдити једнострано разину царина на увоз који потјече изван наведеног подручја. Сљедећа је разина царинска заједница. Овдје су царине и квоте на трговину међу чланицама такођер укинуте, али државе су сугласне у погледу заједничке разине царина на робу изван наведеног подручја. Наведено се назива заједничким царинама и заједничким вањским тарифама. Сљедеће је заједничко тржиште које осим слободног кретања роба унутар заједничког подручја, нужно је и слободно кретање фактора производње – радника, капитала и подuzeћа. У коначници постоји економска унија. То је подручје заједничког тржишта у којему постоји уједињење и по питању монетарне и порезне политике. Све би то довело да државе чланице постају регијама унутар уније“, види у Swann, *The Economics of the Common market*, 1992, у Craig, P., De Búrca, G., *EU Law, Text, Cases and Materials*, 4th edition, Oxford University Press, Oxford, 2008, стр. 605.

² Consolidated version of the Treaty on the European Union, OJ C 326/13, of 26.10.2012.

³ Govaere, I., *The Future Direction of the EU Internal Market: On Vested Values and Fashionable Modernism*, *The Columbia Journal of European Law*, vol. 16. (2009.) бр. 1. стр. 67-80, стр. 70. Наиме, досадашњи чл. 2. УЕЗ-а је након ступања на снагу Лисабонског уговора укинут, а велики дио његова садржаја је укључен у чл. 3. УЕУ-а.

⁴ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, OJ C 326/47, of 26.10.2012.

⁵ Правни оквир заједничког тржишта чинили су Римским уговором, утврђени: у погледу слобода кретања роба и царина, чл. 23-27. УЕЗ-а (бивши чл. 9, 10, 12, 26. и 27); у погледу забране количинских ограничења чл. 28.-31. УЕЗ-а (бивши чл. 20, 34, 36. и 3); слободу кретања радника су уређивали чл. 39-42. УЕЗ-а (бивши чл. 48-51); слободу пословног настана чл. 43-55. УЕЗ-а (бивши чл. 52, 54-61, 63-66).

У таквом слободном унутарњем тржишту искључене су квоте и царине међу државама, те су државе приморане концентrirати се на подизање квалитете својих производа како би пронашли мјесто на тржишту. Основна разлика заједничког тржишта и неке зоне слободне трговине јест да се у оквиру заједничког тржишта налазе одредбе које се односе на слободно кретање фактора производне: рада, робе, капитала, пословног настана и услуга.⁶ Заједничко је тржиште било темељено на негативној интеграцији,⁷ дакле право тадашње Заједнице забрањивало је дискриминацију у односу на раднике, робу и др. из осталих држава чланица Заједнице, но, како каже Pelkmans, наведена негативна интеграција није се показала dostatном.⁸ Позитивна интеграција којом би се хармонизирало законодавство држава чланица је била нужна, како би унутарње тржиште ваљано функционирало.⁹ Нагласак је на усклађивању, приближавању или потпуном уједначавању различитих националних прописа у одређеним подручјима доношењем новог јединственог прописа на разини Уније, сукладно опћем правном темељу из чл. 114. и 115. УФЕУ-а уз изузетак питања пореза, слободе кретања особа, права и интереса радника, а који се примјењује уколико не постоји посебан правни темељ.¹⁰ Такођер, у наведеном раздобљу настали су многобројни законодавни акти којих је сврха такођер била функционирање заједничког тржишта, а у погледу слободе кретања радника најважнији су свакако *Уредба 1612/68 о слободи кретања радника*, која је дала спектар права страним радницима и њиховим обитељима у држави домаћину забраном увођења квота о држављанима других држава, о чему ће Суд расправљати и у одлуци *Vosman*, те *Директива 68/360/ЕЕЗ*¹¹ о укидању ограничења слободе кретања и боравка за држављане држава чланица и њихових обитељи, односно у погледу пословног настана и услуга *Директива*

Касније су УЕУ-ом уврштени чл. 56-60. УЕЗ-а у погледу слободног кретања капитала.

⁶ Craig, P., *The Evolution of the Single Market*, стр. 1-40, стр. 2, у Barnard, C., Scott, J., (ур.), *The Law of the Single European Market*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002.

⁷ У погледу слободе кретања радника изузеци од забрана дискриминације су били, а и даље су исти у УФЕУ јавни поредак, јавно здравље и јавна сигурност, уз изнимке у погледу запослења у јавним службама; УФЕУ чл. 45 (3, 4).

⁸ Pelkmans, J., *The Economic Concept and Meaning of the Internal Market*, стр. 30-31, у Pelkmans, Jacques, Hanf, Dominik, Chang, Michele (Ur.), *The EU Internal Market in Comparative Perspective*, P.I.E., Peter Lang, Brussels, 2008, стр. 5-7.

⁹ Craig, P., *нав. чланак*, стр. 3.

¹⁰ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *Темељне господарске слободе у Еуропској унији*, Загреб, 2011, стр. 15.

¹¹ Directive 68/360/EEC on the abolition of restrictions on movement and residence within the Community for workers of Member States and their families, OJ L 257, 19.10.1968.

73/148/ЕЕЗ.¹² Такођер је битно истакнути *Директиву 64/221/ЕЕЗ*¹³ о посебним мјерама у погледу слободе кретања и боравка које су оправдане на темељу јавног поретка, јасне сигурности и јавног здравља. Овдје је важно истакнути да је у међувремену секундарно право ЕУ-а у том погледу измијењено јер је *Уредбу 1612/68* замијенила *Уредба ЕУ 492/2011* која је заправо кодификација свих претходних измјена Уредбе 1612/68,¹⁴ донесена је *Директива о услугама 123/2006/ЕЗ* која сажима читаво подручје господарске слободе пружања услуга, те *Директива о грађанству ЕУ 2004/38/ЕЗ*, а којој су претходиле *Директива 73/148/ЕЕЗ о укидању ограничења слободи кретања и боравка у погледу пословног настана и пружања услуга*, и *Директива 75/34/ЕЕЗ о праву на останак на подручју државе чланице након обављања дјелатности у статусу samozапослене особе*.¹⁵

Идеја *Jacquesa Delorsa*, тадашњег председника Еуропске комисије, о стварању унутарњег тржишта међу државама чланицама заживјела је у оквиру иницијативе Еуропске комисије за развој унутарњег тржишта 1985. године *Бијелом књигом о комплетирању унутарњег тржишта* с постављеним циљем до 1992. године, и то помоћу три аспекта: стапање тржишта држава чланица у јединствено тржиште, што је и примарни циљ, осигурати да је то јединствено тржиште такођер тржиште у експанзији, те осигурати флексибилност тржишта.¹⁶ Према Марију Монтију, бившем повјеренику за тржишно натјечање и талијанском премијеру, потешкоће јединственог тржишта

¹² Directive 73/148/EEC on the abolition of restrictions on movement and residence within the Community for nationals of Member States with regard to establishment and the provision of services, OJ L 172, 21.5.1973.

¹³ Council Directive 64/221/EEC on the co-ordination of special measures concerning the movement and residence of foreign nationals which are justified on grounds of public policy, public security or public health, OJ 56, 4.4.1964.

¹⁴ Regulation (EU) No. 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5.4.2011 on freedom of movement for workers within the Union (codification), OJ L141, of 27.5.2011.

¹⁵ Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 11.12.2006 on services in the internal market, OJ L 376, 27.12.2006; Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States, OJ L 158/77, 30.4.2004; Directive 73/148/EEC on the abolition of restrictions on movement and residence within the Community for nationals of Member States with regard to establishment and the provision of services, OJ L 172, 21.5.1973.; Directive 75/34/EEC concerning the right of nationals of a Member State to remain in the territory of another Member State after having pursued therein an activity in a self employed capacity, OJ L14, 20.1.1975.

¹⁶ COM (1985) 310 final, White Paper from the Commission to the European Council, Completing the Internal Market, доступно на: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf, (28.1.2011).

последњих година потјечу из непотпуног „заједничког стапања“, као и због неостварена преостала два циља.¹⁷

Говорећи о дефинирању унутарњег тржишта незаобилазна је судска пракса Суда ЕУ, односно његове највише инстанце Еуропског суда.¹⁸ Еуропски је суд дао дефиницију заједничког тржишта у својој одлуци *Gaston Schul* из 1982. године,¹⁹ те га је дефинирао као: „уклањање свих запрета у трговини унутар Заједнице с циљем спајања националних тржишта у јединствено тржиште, чији се увјети што је више могуће приближавају увјетима стварног унутарњег тржишта“. Након тога, године 1987. *Јединствени еуропски акт* уводи појам „унутарњег тржишта“, које је успостављено 1993. године,²⁰ и дефинира га „подручјем без унутарњих граница унутар којег је слобода кретања роба, особа, услуга и капитала осигурана у складу с одредбама Уговора“.²¹ Наведена је дефиниција садржана и у чл. 26(2). УФЕУ-а (бивши чл. 14(2). УЕЗ-а).

2. Важност унутарњег тржишта

Унутарње тржиште сматра се једним од конкретних успјеха ЕУ-а, а за појединца то значи право на живот, рад, студирање или мировину у другој држави чланици.²² С друге стране, правна теорија, прије свега *Barnard*, сматра да начин на који је у теорији постављено унутарње тржиште у пракси резултира неуспјехом, те захтијева континуирану хармонизацију аката које доносе институције Уније, а што ће у коначници помоћи да тржиште нормално функционира и у исто вријеме ће се штитити најбитнији интереси попут заштите потрошача и јавног здравља.²³ Бит унутарњег тржишта јест уклањање запрета у трговини између држава чланица као темеља једног јединог

¹⁷ Monti, M., *A New Strategy for the Single Market*, 2010, (даље: Извјешће Монти) доступно на: http://ec.europa.eu/bepa/pdf/monti_report_final_10_05_2010_en.pdf, (21.2.2013.), стр. 14.

¹⁸ У раду аутор користи појам „Еуропски суд“ за највишу судску инстанцу у Еуропској унији, док за појам суда као институције ЕУ-а, користи појам „Суд ЕУ-а“.

¹⁹ Одлука C-15/82, *Gaston Schul Douane Expeditieur BV v Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen, Roosendaal*, ECR [1982] I- 1409, т. 33.

²⁰ Single European Act, OJ L 169, of 29.6.1987. Јединствени еуропски акт је одредио 31. просинац 1992. године као рок успоставе унутарњег тржишта.

²¹ УФЕУ, чл. 26.

²² COM (2007) 60, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A Single Market for Citizens.

²³ Barnard, C., *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms*, Oxford, 2010, стр. 603.

тржишта.²⁴ У погледу начина како остварити унутарње тржиште, разликујемо негативну интеграцију, којом се забрањују национална правила која онемогућавају прекограничну трговину било због тога што дискриминирају робу или раднике из друге државе чланице или зато што им отежавају приступ тржишту, а тому треба додати и приступ обостраног признања (енгл. *mutual recognition*) којим држава, осим под одређеним изузетцима, прихвата робе произведене под правилима друге државе, а то је начин на који су конципиране четири слободе унутарњег тржишта у оснивачким уговорима; док с друге стране разликујемо позитивну интеграцију, која се остварује хармонизацијом разноликости правних сустава држава чланица средствима попут директива.²⁵

О величини интереса и важности унутарњег тржишта говори податак да је нпр. 2010. године питање разних подручја унутарњег тржишта уређивало 976 уредби и 1521 директива, а 80% правила која уређују унутарње тржиште садржано је у директивама, као актима секундарног права ЕУ-а.²⁶ Монти, заступа стајалиште да би унутарње тржиште боље дјеловало када би више правила било садржано у уредбама као актима који су јаснији и прецизнији, а изравно примјењиви у државама чланицама, па би се у томе случају избјегле погрешке у имплементацији правила из директива, но наглашава да је доста тешко уредбама уредити тако опсежно подручје попут унутарњег тржишта које се развија у бити од почетка еуропских интеграција.²⁷ Много је лакше уредбама уредити једно подручје које је у цијелости ново и онда се оно може на тај начин уредити из темеља. Еуропска комисија својом стратегијом „бољег регулирања у ЕУ“ настоји ићи тим путем и олакшати правни оквир јединственог тржишта смањујући *acquis* за око 10% , а што одговара бројци од 1,300 правних аката и 7.800 страница.²⁸ Да се управо иде тим путем указује и статистика аката донесених 2011. и 2012. године. Тако је 2011. године донесено 1234 уредбе и

²⁴ Хердеген, М., *Еуропско право*, Ријека, 2003, стр. 184.

²⁵ Craig, P., De Búrca, G., *нав. дело*, стр. 605.

²⁶ *Нав. извјешће*, Monti, стр. 93. Државе чланице имају доста проблема при имплементацији директива. На врху љествице је Малта која није имплементирала свега 2 директиве које се односе на унутарње тржиште, док су на дну Италија, Пољска и Мађарска с десет посто већим бројем неиспуњених обвеза у погледу директива, види више у: Internal Market Scoreboard: Member states's efforts to make the Single Market a reality starts to bear fruits, доступно на: http://ec.europa.eu/internal_market/score/docs/score22_en.pdf (21.2.2013).

²⁷ *Нав. извјешће*, Monti, стр. 94.

²⁸ COM (2009) 15, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Third Strategic Review of Better Regulation in the European Union, стр. 3, доступно на: http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/documents/com_2009_0015_en.pdf, (12.2.2013).

105 директива (од укупно 2061 акта), док је 2012. године донесено 1161 уредба и свега 30 директива (од укупно 1822 акта).²⁹

Прво извјешће о јединственом тржишту датира из 1988. године, састављено је од стране групе стручњака предвођених *Cecchinijem*.³⁰ Наведено је извјешће утврдило огромне губитке у добити за, тада, дванаест држава чланица, због тога што није заживјело јединствено тржиште које би требало довести до раста БДП од *cca* 6,5% на подручју цијеле ЕУ,³¹ а све се то настојало остварити укидањем препрека слободној трговини, рационализацији продуктивности и дистрибутивној мрежи, а што би у коначници требало довести до смањења трошкова и цијена. Данас, више од 20 година након тога извјешћа и након 15 нових држава чланица, уз ускоро и Републику Хрватску, и даље постоје тенденције бољем и квалитетнијем дјеловању унутарњег тржишта због разлога што оно ни данас није у потпуности остварило све своје потенцијале. Марио Монти је 2010. године у својему Извјешћу Предсједнику Еуропске комисије истакнуо да „*постизање интензивнијег и ефикаснијег јединственог тржишта је кључни чимбеник у детерминирању опћих макроекономских учинака ЕУ-а*“.³² Поновни замах јединственог тржишта је нужан елемент стратегија развоја ЕУ-а до 2020. године,³³ а у наведеној стратегији нагласак је на расту и запошљавању.³⁴ Како је текао развој унутарњег тржишта и какав је имао утјецај на трговинска кретања, најбоље илустрира податак да је од 1962. до 2005. године трговина међу 15 држава чланица порасла с 6% на 70% унутарње трговине.³⁵ Разлоге „непотпуном остварењу“ унутарњег тржишта ваља тражити у брзини којом се директиве које се односе на унутарње тржиште, као средишње средство хармонизације, договарају, доносе и имплементирају у национална законодавства (дефицит у provedби директива 2006. године је износио 1,9% у односу на зацртаних 1,5%), непотпуном остварењу начела обостраног признања (енгл. *mutual recognition*),

²⁹ EUR-Lex статистика, доступно на: [http://eur-lex.europa.eu/Stats.do?context=legislative&date=2011\(12.2.2013\)](http://eur-lex.europa.eu/Stats.do?context=legislative&date=2011(12.2.2013)).

³⁰ SEC (88) 524 final, Europe 1992, The Overall Challenge (The Cecchini Report), доступно на: http://aei.pitt.edu/3813/1/000209_1.pdf, (28.3.2013).

³¹ О методологији израде статистичких показатеља види опширније Cherchye, L., Lovell, C.A. K., Moesen, W., Van Puyenbroeck, T., *One market, one number? A composite indicator assessment of EU internal market dynamics*, European Economic Review, vol. 51. (2007), стр. 749-779.

³² *Нав. извјешће*, Monti.

³³ The Europe 2020 strategy, доступно на: http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso_007 - europe 2020 - en version.pdf, (25.2.2013).

³⁴ Jose Manuel Durao Barroso, President of the EC, SPEECH/11/176, доступно на: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/11/176&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, (21.3.2013).

³⁵ Hojnik, J., *Ekonomska učinkovitost notarnjega trga EU*, *LeXonomica*, Revija za pravo in ekonomijo, vol. 2. (2010), бр. 1, стр. 19.

незадовољавајућим остварењем унутарњег тржишта знања и др.³⁶ Еуропска је комисија нагласила да државе чланице и сама Комисија идејом „координираног и кооперативног приступа“ могу помоћи бољем функционирању унутарњег тржишта, а државе чланице морају имати проактивну улогу у управљању јединственим тржиштем, са заједничким циљем да се имплементирају, примијене и оснаже правила јединственог тржишта.³⁷

Еуропска комисија сматра да је модернизација унутарњег тржишта нужна те да интеграција путем права која се састоји од комбинације негативне интеграције путем изравне примјене четирију слобода и интеграције темељене на позитивној хармонизацији путем директива које хармонизирају или координирају одредбе националних законодавастава, не може бити искључиви или примарни циљ јединственог тржишта.³⁸ Нагласак се мора дати већем економском приступу који се темељи на активном проматрању тржишта и упораби инструмената како би се осигурало отвореност и компетитивност тржишта.³⁹ Правила унутарњег тржишта обухваћају правила која се без разлика примјењују на приступ тржишту рада, производа, капитала или услуга, док друге мјере не долазе под окриљем четирију слобода, па чак и ако се односе на економску активност.⁴⁰ Но, не треба овдје погрешно закључити да је искључиви циљ Уније онај економски. Еуропски је суд о тому јасно проговорио у пресуди *Viking*,⁴¹ те је нагласио да „*Заједница [данас Унија] нема искључиво економски већ и социјални циљ, права која произлазе из одредаба Уговора о слободном кретању роба, особа, услуга и капитала, морају се балансирати наспрам циљева који произлазе из социјалне политике*“. Ипак, како сматра Норак, у предметима *Viking* и *Laval*,⁴² Суд је утврдио да, у конкретном случају, национално радно право улази у опсег права Уније о слободи кретања радника, те да је могуће позивати се на господарске слободе и

³⁶ Steep Towards a Deeper Economic Integration: The Internal Market in the 21st Century, стр. 14, доступно на: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication784_en.pdf, (21.3.2013).

³⁷ Commission recommendation of 29.6.2009 on measures to improve the functioning of the single market, OJ L 176/17, од 7.7.2009.

³⁸ SEC (2007) 1518, Commission Staff Working Documents: Instruments for a Modernised Single Market Policy, стр. 5.

³⁹ Steep Towards a Deeper Economic Integration.

⁴⁰ Govaere, I., *нав. чланак*, стр. 76.

⁴¹ Одлука C-438/05, *International Transport Workers' Federation and Finnish Seamen's Union v Viking Line ABP and OÜ Viking Line Eesti*, ECR [2007] I-10779, т. 79; Види опширније у Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., *Темељне социјалне слободе versus темељна социјална права (Умјецјак пресуда Viking, Laval и Rüffert на темељна социјална права)* у Бодирога-Вукобрат, Н, Барић, С., *Социјална права као темељна људска права*, Загреб, 2010.

⁴² Одлука C-341/05, *Laval un Partneri v Svenska Byggnadsarbetareförbundet*, ECR [2007] I-11767.

у конкретном случају - против синдиката, што значи да послодавци могу тужити синдикате како би добили пресуду о (не)законитости колективних акција. Колективна акција мора задовољити тест пропорционалности како би била оправдана, јер право на подузимање колективних акција може ограничити слободу пружања услуга или пословног настана.⁴³ Штовише након одлуке *Rüffert*,⁴⁴ у којој је Еуропски суд утврдио да слобода пружања услуга може бити у сукобу с мјеродавним националним социјалним стандардима када се иста покаже као протекционистичка, можемо рећи да Суд показује више либералан и мање социјалан приступ кроз несумњиву предност дану темељној господарској слободи кретања и слободи пружања услуга пред темељним правом на индустријску акцију, односно радноправну и социјалноправну заштиту.⁴⁵ Како тврди *Barnard*, одлуке *Viking* и *Laval* су прве одлуке које су изричито признале право на штрајк као темељно људско право, али нису довеле до оснажења тог права, јер је закључак наведених одлука да је дошло до побијања економских слобода, из разлога што је колективна акција оправдана као посљедње доступно средство у случају када су радна мјеста и увјети рада доведени у питање или у велику опасност. Право на штрајк мора задовољити увјете националног права, али и еуропског права, уз напомену да су ограничења Уније строжа.⁴⁶ Према *Craig* и *de Búrca*, правила која се односе на слободу кретања и унутарњег тржишта, помакнула су се од пријашњег нагласка на дискриминацији и протекционизму и више су фокусирана на јединствено ЕУ тржиште.⁴⁷

Лисабонским је уговором уведена стратегија циљане интервенције којом би се координирала интеракција између социјалних права и економских слобода унутар ЕУ-сустава, гдје ће се јамчити социјална права попут права на колективно удруживање и на штрајк што неће бити у супротности с правилима господарских слобода.^{48 49} Чињеницу да унутарње тржиште није искључиво

⁴³ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 186.

⁴⁴ Одлука C-346/06, *Dirk Rüffert, in his capacity as liquidator of the assets of Objekt und Bauregie GmbH & Co. KG v Land Niedersachsen*, ECR [2008] I-1989.

⁴⁵ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр.189, 190.

⁴⁶ *Barnard, C., EU „Social“ policy: From employment law to labour market freedoms*, стр. 641-686., у *Craig Paul, de Búrca Grainne, The Evolution of EU Law, 2nd edition, Oxford, 2011.*

⁴⁷ *Craig, P., De Búrca, G., нав. дело*, стр. 808.

⁴⁸ *Нав. извјешће, Monti*, стр.71.

⁴⁹ Примјерице Уредба Вијећа бр. 2679/98 о функционирању унутарњег тржишта у односу на слободу кретања роба између држава чланица (Council Regulation No 2679/98 of 7.12.1998 on the functioning of the internal market in relation to the free movement of goods among the Member states, OJ L 337 of 12.12.1998) „забрањује мјере које производе велики раздор у ваљаном функционирању унутарњег тржишта и доводе до озбиљних губитака за појединце на које се односе“, но у

базирано само на економским циљевима, казује и Извјешће Еуропске комисије из 2010. године које наглашава да „*оно што је битно јест да успјех Еуропског модела овиси о његовој могућности за комбинирање економских изведби са социјалном правдом, те повезивање економских оператера и социјалних партнера у постизању тога циља*“.⁵⁰ Циљ је унутарњег тржишта у XXI стољећу учинити да тржиште боље ради за добробит еуропских грађана, потрошача и господарства, као и промицање компетитивније и одрживе Еуропе.⁵¹ Ипак, господарска криза је утјецала на интеграцијски процес јединственог тржишта, које према стајалишту Еуропског парламента треба поновно покренути како би остварило конкретне, мјерљиве, достижне, релевантне и временски одређене циљеве, који се остварују одговарајућим и учинковитим инструментима темељеним на четирима слободама кретања које су доступне свим грађанима ЕУ.⁵²

Главни је економски циљ унутарњег тржишта обједињавање ресурса за Унију као цјелину, а то се постиже омогућавањем слободног кретања фактора производње, елемената који се користе у стварању производа, да се крећу до онога подручја у којему имају највећу вриједност.⁵³ Економска се интеграција, као основа настанка унутарњег тржишта, са стајалишта економских знаности дефинира као „*лојам понашања који показује да су дјелатности судионика на тржишту у различитим регијама или државама чланицама усклађене у погледу понуде и потражње у подручју читаве Уније*“, док се идеално унутарње тржиште дефинира као „*унутарње тржиште којим се постиже да захваљујући слободном кретању роба, услуга и фактора производње, укључујући слободан настан гдје је релевантно, уз нужну пратећу позитивну интеграцију омогућују задовољавајуће дјеловање*“.⁵⁴ Еуропска комисија процјењује да је у раздобљу од 1992.-2009. године интеграцијом унутарњег тржишта створено 2.75 милијуна додатних послова те раст од 1.85%.⁵⁵ Но, утјецај јединственог тржишта на свакодневицу грађана Уније не смије стати, већ је нужно ојачати вјеру грађана Уније спрам јединственог тржишта, укључујући подручја услуга од опћег интереса, приступа запослењу и

преамбули Уредбе наведено је да се то не односи на уживање темељних права, укључујући и права на штрајк.

⁵⁰ COM (2010) 608, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Towards a Single Market Act, стр. 4.

⁵¹ A Single Market for Citizens, стр. 4.

⁵² European Parliament resolution of 20 May 2010 on delivering a single market to consumers and citizens (2010/2011(INI)), P7_TA(2010)0186, т. 8.-11., доступно на: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2010-0186+0+DOC+PDF+V0//EN>, (28.3.2013).

⁵³ Craig, P., De Búrca, G., *нав. дело*, стр. 605, 606.

⁵⁴ Pelkmans, J., *нав. чланак*, стр. 30-31.

⁵⁵ COM (2010) 608, Towards a Single Market Act, стр. 2.

цијеложивотном образовању, прекограничне сурадње и кретања (укључујући примјерице слободу кретања радника).⁵⁶

Оно што је спорно јест однос између заједничког тржишта и унутарњег тржишта. Наиме, док неки аутори схваћају заједничко тржиште и изједначају га с унутарњим тржиштем,⁵⁷ други пак заједничко тржиште сматрају свеобухватнијим појмом,⁵⁸ јер заједничко тржиште, осим додира с тржишним слободама има дотицаја и са заједничком трговинском политиком с трећим државама, као и питањима тржишног натјечања.⁵⁹ Ипак, *Barnard* сматра да су појмови заједничко, јединствено и унутарње тржиште синоними, јер иако појам „јединствено тржиште“ изгледа ужи од појма „заједничко тржиште“ јер се дефинира само с обзиром на четири господарске слободе, док их „заједничко тржиште“ комбинира с пољопривредом, тржишним натјечањем и социјалним питањима, једно без другог не може се остварити због своје међуовисности. Како правилно наглашава Мартиновић, ступањем на снагу Лисабонског уговора, хоризонталном је прилагодбом уклоњена двојба око различите терминологије у оснивачким уговорима, тако да се сада користи искључиво појам унутарњег тржишта.⁶⁰

Унутарње тржиште је прије ступања на снагу Лисабонског уговора потпадало под опћа начела Заједнице, а сада потпада под трећи дио УФЕУ-а, који утврђује политике Уније. Оно што је за овај рад битно и због чега се даје преглед института унутарњег тржишта јест утјецај на спорт. Наиме, како је Еуропски суд у својим одлукама утврдио, право тржишног натјечања и одредбе унутарњег тржишта примјењују се на професионални спорт када оно представља економску активност.⁶¹

⁵⁶ Council of the European Union, Conclusions on the Single Market Act, Council meeting Brussels, стр. 3. доступно на :http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/intm/118409.pdf, (28.3.2013).

⁵⁷ Монти сматра да је исправније користити израз јединствено тржиште (енгл. *single market*) од појма унутарње тржиште (енгл. *internal market*). Наиме, према његово мишљењу грађани Уније појам „унутарње тржиште“ више поимају као национално тржиште него као појам тржиште Уније, затим у међународним односима прикладнији је појам „јединствено тржиште“ из разлога што „унутарње тржиште“ ствара преоцбу затвореног тржишта које није отворено осталим тржиштима и улагањима изван ЕУ, те коначно тржиште је за сваку ствар или услугу по дефиницији „унутарње“, али захтјева дјеловање политичких актера и судионика у слободи кретања, те је оно у бити стварно „јединствено“, а не фрагментирано., *Нав. извјешће*, Monti, стр. 13.

⁵⁸ Herdegen, M., *нав. дело*, стр.185.

⁵⁹ Steiner, J., Woods, L., *EU Law*, Oxford, 2009, стр. 345.

⁶⁰ Бодирого-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 14.

⁶¹ European parliamentary Resolution of 8 May 2008 on the White Paper on Sport (2007/2261(INI)), ОЈ С 271Е/53 од 12.11.2009. Када је ријеч о одлукама Суда ЕУ у погледу спорта, свакако ваља издвојити слиједехе одлуке Еуропског суда: С-36/74, *Walrave and Koch v Association Union Cycliste Internationale*, ECR [1974]

3. Четири слободе унутарњег тржишта Еуропске уније

3.1. Опћенито о господарским слободама

Господарске или тржишне слободе уживају статус темељних слобода и средиште су економског састава ЕУ-а.⁶² Права зајамчена сваком од слобода која се односе на физичке и правне особе имају различите аспекте: територијални аспект, економски аспект и социјални аспект.⁶³ УФЕУ у трећем дијелу од чл. 26. до чл. 66., уређује унутарње тржиште, односно четири слободе унутарњег тржишта: слобода кретања роба (чл. 28-44), слобода кретања особа: радника (чл. 45-48), односно слобода пословног настана (чл. 49-55), затим слиједи слобода кретања услуга (чл. 56-62) и посљедња, али засигурно не најмање битна, слобода кретања капитала (чл. 63-66), али која није од веће важности за овај рад.

Право на слободу кретања особа (у облику права на тражење запослења и права на рад), право пословног настана и право на пружања услуга, као господарске слободе које ће бити детаљније обрађене у овоме раду признате су и чл. 15(2). Повеље о темељним правима ЕУ-а.⁶⁴ Како је развој права ЕУ у сталном кретању, истиче се да Комисија све више подупире слободу кретања

1405; C-13/76, *Gaetano Donà v Mario Mantero*, ECR [1976] 1333; C-222/86, *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) v Georges Heylens and others*, ECR [1987] 4097; C-415/93, *Union Royale Belge des Sociétés de Football Association and other v Bosman*, ECR [1995] I-4921; C-176/96, *Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur-Braine v Fédération Royale Belge des Sociétés de Basketball*, ECR [2000] I-2681; C-51/96 i C-191/97 (спојени предмети), *Christelle Delière v Ligue Francophone de Judo et Disciplines ASBL and Others*, ECR [2000] I-2549, C-264/98; *Tibor Balog v Royal Charleroi Spotting Club ASBL*, не објављен; C-438/00, *Deutscher Handballbund eV v Maros Kolpak*, [2003] ECR I-4135; C-265/03, *Igor Simutenkov v Ministerio de Educación y Cultura and Real Federación Española de Fútbol*, ECR [2005] I-2579; C-519/04, *Meca-Medina and Majcen v Commission*, ECR [2006] I-6991; C-243/06, *SA Sporting du Pays de Charleroi, G-14 Groupment des clubs de football européens v Fédération internationale de football association (FIFA)*, не објављен; C-49/07, *Motosykletistiki Omospondia Ellados NPID (MOTOE) v Elliniko Dimosio*, ECR [2008] I-4863; C-152/08, *Real Sociedad de Fútbol SAD and Nihat Kahveci v Consejo Superior de Deportes and Real Federación Española de Fútbol*, ECR [2008] I-6291; C-325/08, *Olympique Lyonnais SASP v Olivier Bernard, Newcastle United FC*, ECR [2008] I-4139; C-403/08 i C-429/08, *Football Association Premier League and Karen Murphy and others*, ECR [2011] 0000; C-604/10 *Football Dataco*, одлука од 1.3.2012, не објављена; те одлуке Опћег суда: T-313/02, *Meca-Medina and Majcen v Commission*, ECR[2004] II-3291, T-193/03; *Piau v Commission*, ECR [2005] II-209.

⁶² Maduro, M. P., *We, The Court*, Hart Publishing, Oxford, 1998.

⁶³ Steiner, J., Woods, L., *нав. дело*, стр. 491.

⁶⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ C 326/02, 26.10.2012.

знања и иновација као пету слободу, која би се требала развијати захваљујући унутарњем тржишту, а слобода кретања знања остварује се и слободном кретања особа.⁶⁵

Адресати правних правила којима УФЕУ уређује унутарње тржиште јесу државе чланице, те физичке и правне особе. Наведене се норме могу примјењивати и на вертикалне односе (појединац-држава) и на хоризонталне односе (појединац-појединац), тј. норме УФЕУ могу имати и вертикалне и хоризонталне изравне учинке, а о пракси Суда ЕУ-а овиси хоће ли одређена норма имати одређене учинке.⁶⁶ Тако је, примјерице, Еуропски суд утврдио да одредбе чл. 45. УФЕУ-а имају израван учинак и то вертикални и хоризонтални.⁶⁷ Темелјне су слободе дакле обвезујуће за државе чланице, укључујући сва државна тијела (па и локалне власти),⁶⁸ као и институције које је држава ангажирала и чије активности држава и финансира, те контролира,⁶⁹ или организације и тијела које су под надзором државе или имају посебне овласти.⁷⁰ Такођер, ваља нагласити да обвеза поштивања остварења темелјних слобода прати и институције саме ЕУ,⁷¹ али и појединце, односно удружења и организације које не потпадају под јавноправно уређење нпр. спортски савези, јер уколико би се тим субјектима дала могућност да, због уживања своје правне аутономије, могу својим поступцима и дјеловањем стварати препреке остваривању господарских слобода, читав сустав самих господарских слобода би дошао у питање.⁷² Наведено је од пресуднога значаја за утјецај права ЕУ-а на остварење слободе кретања спорташа. Како сматрају Снелл и Анденас, с правног стајалишта произлази да би свака

⁶⁵ COM (2007) 724, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A Single Market for the 21st Century Europe, стр. 9.

⁶⁶ Види детаљније: Папета, Т., Родин, С., *Основе права Еуропске уније на темељу Лисабонског уговора*, Загреб, 2010, стр. 52-56.

⁶⁷ Одлука *Walrave и Koch*, оп. cit., одлука *Bosman*, оп. cit., одлука C-281/98, *Roman Angonese v Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, ECR [2000] I-4139.

⁶⁸ Одлука C-197/84, *Steinhauser v City of Biarritz*, ECR [1985] 1819, т. 16.

⁶⁹ Одлука C-302/88, *Hennen Olie BV v Stichting Interim Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieprodukten and State of the Netherlands*, ECR [1990] 4625, т. 15, 16.

⁷⁰ Одлука C-188/89, *Foster and others v. British Gas*, ECR [1990] I-3313, т. 18.

⁷¹ Види одлуке C-15/83, *Denkavit Nederland v Hoofdprodukschap voor Akkerbouwprodukten* ECR [1984] 2171, т. 15. и одлука C-51/93, *Meyhui NV v Schott Zwiesel Glaswerke AG*, ECR [1994] I-3879, т. 11.

⁷² Види одлуке C-350/96, *Clean Car Autoservice GmbH v Landeshauptmann von Wien*, ECR [1998] I-2521, т. 24 и 25; као и нав. одлуке у предметима *Walrave и Koch*, т. 16-24; *Dona v Mantero*, т. 17; *Bosman*, т. 82-86; *Angonese*, т. 36: „Било да су ограничавајућа правила донесена од стране јавне власти или тијела приватног права је неважно у односу на раднике. Чланак 39. УЕЗ-а... се примјењује у анализирању свих правних односа који се налазе унутар Заједнице“.

господарска слобода требала бити интерпретирана одвојено, сукладно начелима које се сходно примјењују.⁷³ Ипак, иако свака од слобода има своје специфичности, постоје елементи који су свакој од њих заједнички, а то су прије свега нужност постојања економског елемента, као и међудржавни чимбеник. Но, иако примјерице грађанство не тражи постојање економског елемента, ипак захтијева повезаност с другом државом чланицом.⁷⁴ У предмету *Royer*, Еуропски је суд нагласио да „се заједничка начела примјењују на одредбе чл. 45., 49. и 56. УФЕУ у погледу уласка у државу и боравка у њој, а све у погледу забране дискриминације на темељу држављанства“.⁷⁵ Примјерице, наглашава се да када Еуропски суд утврђује да ли је ријеч о дискриминацији, није у том случају нужно утврдити је ли у неком предмету ријеч о уговору о пружању услуга или неком другом уговору нпр. уговору о раду, јер начело забране дискриминације на једнаки начин обухваћа сваки рад и услугу.⁷⁶

У погледу унутарњег тржишта како је одређено чл. 114. УФЕУ-а (бивши чл. 95. УЕЗ) изузетно је битна „хармонизација“ (енгл. *harmonization, approximation*)⁷⁷ одредаба прописаних законом, (...законом, проведбеним прописом или управним дјеловањем) у државама чланицама које имају за циљ успоставу и функционирање унутарњег тржишта, уз одређене изнимке из ст. 2. мјерама које се доносе квалифицираном већином, умјесто како је одређено чл. 115. УФЕУ једногласношћу. Начело слободе кретања роба описано је као темељна слобода, као „камен темељац“ унутарњег тржишта, јер је наине за многе државе нит водиља за чланство у ЕУ могућност приступа њихових роба унутарњем тржишту.⁷⁸ У праву ЕУ, присутан је нови приступ хармонизацији, којим се директиве више не прописују детаљно, већ су ограничене на „нужне увјете“ потребне за осигурање јавног здравља и осталих опћих интереса.⁷⁹

У погледу садржајног (енгл. *substantive*) поља примјене битно је да се ради о заштити одређених дјелатности (енгл. *activities*) или објеката с међуграничном повезницом (искључени су случајеви који су унутарња ствар државе без међуграничног елемента и у томе се треба примијенити шире

⁷³ Snell, A., *Exploring the Outer Limits: Restrictins on the Free Movement of Goods and Services*, стр. 69-139. у Andenas, Mads, Wulf-Henning, Roth (Ur.), *Services and Free Movement in EU Law*, Oxford, 2000, стр. 78.

⁷⁴ Steiner, J., Woods, L., *нав. дело*, стр. 350.

⁷⁵ *Нав. одлука, Royer*, т. 23.

⁷⁶ *Нав. одлука, Walrave и Koch*, т. 7.

⁷⁷ Према ауторима Steiner и Woods, „approximation“ је синоним за „harmonization“, види опширније у Steiner, J., Woods, L., *EU Law, нав. дело*, стр. 354.

⁷⁸ *Исто*, стр. 348.

⁷⁹ Craig, P., De Búrca, G., *нав. дело*, стр. 162; Knez, R., *Delovanje notranjega trga s pomočjo harmonizacije*, Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru, vol. 2. (2006) бр. 1, стр. 237-260, стр. 256-259.

тумачење прекограничног елемента),⁸⁰ па тако у погледу слободе кретања радника запошљавање и тражење запослења су од значења, код пословног настана обављање или потрага за одређеном активности samozапослене особе, а код пружања услуга поље се примјене протеже све до samozапослене особа која пружа услуге за коју бива плаћена. Када је ријеч о особном пољу примјене, нужно је утврдити коју улогу има особа како би могла уживати остваривање слободе кретања (примјерице да ли је ријеч о особи која је радник или пружатељ услуга, или пак ситуација која може индиректно погодовати раднику уколико послодавац, примјерице, оствари слободу кретања итд).⁸¹ Унаточ тому што су одредбе Уговора о темељним слободама упућене државама чланицама, сви главни чланци према судској пракси Еуропског суда имају изравни учинак (енгл. *direct effect*) и на њих се појединци могу позивати. Треба нагласити да је судска пракса Еуропског суда утврдила да чл. 45. чл. 49. и чл. 56. УФЕУ-а (бивши чл. 39. чл. 43. и чл. 49. УЕЗ-а) могу бити примијењени и на ограничавајуће мјере подузете од стране приватних странака (не јавних власти), које се примјењују на колективни начин,⁸² док се чл. 45. УФЕУ-а примјењује и на дискриминаторна правила приватних странака у која није укључена колективна мјера.⁸³

Недостатак учинковитог скупа механизма за оснаживање на разини ЕУ-а значи да је ЕУ овисна о оснаживању на националној разини, а ту је улога Еуропског суда у јачању важности појединца као заштитника интереса Уније (правне и наравне особе), јер четири слободе осмишљене су за корист појединаца, а на појединцима је да осигурају њихово дјеловање.⁸⁴ Но, никако не треба заборавити да Суд ЕУ-а не може развити и понудити своју теорију права ЕУ-а *in abstracto*, већ овиси о предметима који се пред њим нађу, тако се и концепти који се развијају у судској пракси нужно развијају поступно, како се покаже потреба.⁸⁵

⁸⁰ Треба нагласити да елемент прекограничности постоји и када држављанина дискриминира његова властита држава, али када је дискриминација повезана с пријашњом дјелатношћу која се обављала у другој држави чланици или о примитку прекограничне услуге, о тому види у одлукама: C-246/80, *Broekmeulen (C.) v Huisarts Registratie Commissie*, ECR [1981] 2311, т. 27.; C-419/92, *Scholz v Opera Universitaria di Cagliari*, ECR [1994] I-505, т. 9.; C-18/95, *F.C. Terhoeve v Inspecteur van de Belastingdienst Particulieren/Ondernemingen buitenland*, ECR [1999] I-345, т. 27.

⁸¹ Jarass, A., *Unified Approach to the Fundamental Freedoms*, стр. 141-162.

⁸² Види: *нав. одлуке, Viking*, и *Laval*, у којима је Суд утврдио да се чл. 49. и чл. 56. УФЕУ примјењују и на колективне акције подузете од стране синдиката.

⁸³ Van den Bogaert, S., *Bosman: The Genesis of European Sports Law*, стр. 488-497, у Maduro Piores, M., Loïc, A., (ур.), *The Past and the Future of EU Law*, Oregon, 2010. стр. 492.

⁸⁴ Barnard, C., *нав. чланак*, стр. 656.

⁸⁵ Хапета, Т., Родин, С., *нав. дело*, стр. 48.

3.2. *Оправдања ограничења господарских слобода*

Поставља се питање како Еуропски суд утврђује повреду или ограничење господарских слобода? Након што је превладан модел разматрања одређене мјере по „недискриминаторном моделу“, приступило се „моделу приступа тржишту“. Што оно заправо значи? Да би Еуропски суд утврдио да је дошло до повреда одредби Уговора о слободи кретања, Суд ће примијенити следећу методологију: прво ће поставити питање да ли спорно правило садржи ограничење слободи кретања, те ако је одговор потврдан, утврђиват ће да ли наведено правило може бити објективно оправдано и је ли ограничење које је наметнуто пропорционално у својој примјени. Но, Суд може примијенити и другачији приступ разумних ограничења „енгл. *rule of reason*“ да правила која имају економске последице без обзира на то спадају изван опсега права слободe кретања у ЕУ, када је такво правило нужно-својствено „енгл. *inherent*“ за примјерице правилно функционирање спорта (нпр. чиста спортска правила о игри „енгл. *rules of the game*“ или *lex ludica*, попут правила о броју играча који наступају истовремено у једној утакмици итд).⁸⁶

Наведено је заживјело након пресуде *Säger*,⁸⁷ када је Суд од „формуле дискриминације“ прешао на анализу темељем „формуле ограничења“, односно када је од „мјера које су способне забранити или онемогућити“, у предмету *Kraus*⁸⁸ користио модел „мјера које одвраћају или чине мање атрактивним уживање права“⁸⁹ који је потврђен у предмету *Gebhard*. Дакле, закључно можемо рећи да се тзв. „модел приступа тржишту“ (енгл. *market access approach*) очитује на приступу Еуропског суда да се поставља питање да је ли одређена мјера способна спријечити или ометати уживање господарске слободe,

⁸⁶ Siekmann, R. C. R., Parrish, R., Verhoogt, P., Martins, R. B., Olfers, M., *Professional Sport in the Internal Market* (Project No IP/A/IMCO/ST/2005-004), T.M.C. Asser Institut, The Hague, 2005, стр. 14.

⁸⁷ Коју су потврдиле одлуке C-19/92, *Kraus*, ECR [1993] I-1663, и C-55/94, *Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano*, ECR [1995] I-4162.

⁸⁸ Нав. одлука, *Kraus*.

⁸⁹ Одлука C-76/90, *Säger*, ECR [1991] I-4221, т. 12: чланак 56. УФЕУ-а: „захтијева не само искључење сваког облика дискриминације против особе која пружа услугу на темељу њена држављанства већ и укидање свих облика ограничења, иако се примјењују без разлике на националног пружатеља услуга и на оне из других држава чланица, када су способне забранити или на други начин онемогућити дјелатности пружатеља услуга са сједиштем у другој држави чланици гдје законито пружа услуге“... т. 15.: „а такво ограничење може бити оправдано важним разлозима у јавном интересу“.

те уколико је тако, захтијева се од мјере да буде оправдана, а у том приступу који данас карактеризира право ЕУ-а појмови „ограничење“ (енгл. *restriction*) и „препрека“ (енгл. *obstacle*) употребљавају се као синоними да би се дао шири значај⁹⁰ од појма „приступ тржишту“.⁹¹ Ипак, уз све претходно наведено, нужно је да је задовољено начело пропорционалности, што је Еуропски суд, у предметима који се тичу спорта, више пута поновио, поготово у посљедњој одлуци *Bernard*.

Када говоримо о препрекама (енгл. *obstacles*) можемо користити резонирање Суда у предмету *Граф* у којему је суд истакнуо да „мјере које, уколико се примјењују без разлике, спрјечавају или одвраћају држављана једне државе у напуштању његове државе поријекла како би остварио своје право на слободу кретања, представљају препреку тој слободи, а да би представљале препреку, морају утјецати на приступ радника тржишту рада“.⁹² Исто је Суд утврдио и у предмету *Nadin*, који се тичао слободе пословног настана.⁹³ Када је ријеч о могућим ограничењима тржишних слобода које произлазе из Уговора, наведено је обликовала судска пракса доктрином разумних ограничења у предмету *Gebhard*.⁹⁴ Ограничења тржишних слобода суkladно „*Gebhard formuli*“ допуштена су само ако се примјењују на недискриминирајући начин, ако су оправдане нужним опћим интересом, ако су прикладне и не смију ићи преко онога што је потребно за остварење циља који слиједе. Дакле, за оправдање одлучујући су забрана дискриминације и размјерност.⁹⁵ Дуго је постојало мишљење да интерпретација темељних слобода треба слиједити одређене начине, тако нпр. бивши чл. 28. УЕЗ-а (сада би то био чл. 34. УФЕУ-а) који уређује слободу кретања роба – треба тумачити на начин да забрањује све мјере које ограничавају увоз роба, било да су јасне (енгл. *indistinctly*) или не, док се одредбе које уређују слободно кретања особа – радника, пословног настана и услуга – сматрало као јасан израз опћег начела недискриминације на темељу држављанства из бившег чл. 12. УЕЗ. Према *Wulf-Henning*, судска

⁹⁰ Јер је тешко говорити о „приступу тржишту“ када је ријеч о нпр. умировљеницима мигрантима, па се користи неутралнији појам, а појам „ограничење“ произлази из текста Уговора чл. 45, 49, и 56. УФЕУ, док „препрека“ произлази из старог чл. 3. УЕЗ-а.

⁹¹ Barnard, С., *нав. чланак*, стр. 253-256.

⁹² Одлука С-190/98, *Graf v Filzmoser Maschinenbau*, ECR [2000] I-493, т. 22. У том погледу види и одлуку С-464/02, *Commission v Denmark (Danish Company Cars)*, ECR [2005] I-7929, т. 45. и 46.

⁹³ Одлука С-151/04 и С-152/04 (спојени предмети), *Nadin, Nadin-Lux and Durré*, ECR [2005] I-11203.

⁹⁴ *Нав. одлуке Gebhard*, т. 37; в *Kraus*, т. 32.

⁹⁵ Herdegen, Matthias, *Europско право, нав.дело*, стр. 191.

пракса Еуропског суда од предмета *Bosman* у погледу слободе кретања радника из бившег чл. 39. УЕЗ-а и предмета *Gebhard* у погледу пословног настана, указује на све веће испреплетане темељних слобода, што доводи до замјене теста дискриминације ширим концептом укидања ограничења (приступ забране ограничења), поглавито у погледу пословног настана. Према *Steineru* и *Woodsu* изненађујуће је што је Еуропски суд у погледу слободе кретања роба примијенио супротан став у правцу блажег приступа наспрам нејасно примјењивим мјерама.⁹⁶ Како тврди *Barnard*, мјере које су недискриминаторне и које суштински не ометају приступ тржишту (рада и услуга) или чији је учинак на слободу кретања слаб, изван су поља примјене чл. 45. УФЕУ-а (вјеројатно и других одредаба Уговора) једнако као и недискриминаторне продајне методе (енгл. *certain selling arrangements*).⁹⁷ Када одређено правило ограничава приступ тржишту било да „представља препреку слободи кретања“⁹⁸ или је изгледно да „одвраћа или чини мање атрактивним остваривање наведеног права...“⁹⁹ ограничава слободу кретања на начин који захтјева оправдање.¹⁰⁰

У неколико је наврата Еуропски суд дао одговор на питање што су то ограничења господарских слобода, па тако „*одредбе које онемогућују или одвраћају држављанина државе чланице да напусти своју државу поријекла како би остварио своје право на слободу кретања, представљају препреку слободи кретања иако се примјењују без обзира на држављанство радника*“.¹⁰¹ Појам ограничења заправо представља потенцијално готово свако регулаторно правило, па чак иако нема конкретно ништа с остварењем права на слободу кретања.¹⁰² У погледу слободе кретања радника у предмету *Graf*¹⁰³ утврђено је

⁹⁶ Wulf-Henning, R., *ECJ Case Law on Freedom to Provide Services: Keck*, стр. 1-3, у Mads, A., Wulf-Henning, R., (ур.), *Services and Free Movement in EU Law*.

⁹⁷ Наведено је потврдила и Независна одвјетница Sharpston у предмету C-212/06, *Walloon Government*, ECR [2008] I-1683, т. 55. и 56.: „национална мјера може представљати потенцијалну препреку чак иако није дискриминаторна“. Ипак, како би стварно представљала препреку, таква одредба мора утјецати на приступ радника тржишту рада и њезин учинак на слободу кретања не смије бити превише неизраван и несигуран; Barnard, C., *нав. чланак*, стр. 245.

⁹⁸ Одлука C-150/04, *Commission v Denmark*, ECR [2007] I-1163, т. 35.

⁹⁹ Одлука C-514/03, *Commission v Spain*, ECR [2006] I-963, т. 26.

¹⁰⁰ Parrish, R., Miettinen S., *The Sporting Exception in European Union Law*, The Hague, 2007, стр. 60.

¹⁰¹ *Нав. одлука, Bosman*, т. 96.

¹⁰² Van den Bogaert, S., *Practical Regulation of the Mobility of Sportsmen in the EU Post Bosman*, The Hague, 2005, стр. 131.

¹⁰³ *Нав. одлука, Graf*, т. 23.

„да би нека мјера представљала препреку слободи кретања, одредба мора имати утјецаја на приступ радника тржишту рада“. Но, рестриктивни учинак ограничења не мора нужно бити такав да онемогућује особе у остваривању њихова права на слободу кретања, довољно је да их одврати или омета у остваривању истога.¹⁰⁴ Изравно дискриминаторна правила могу бити оправдана, како произлази из одредаба чл. 45. УФЕУ-а о слободи кретања радника, чл. 52. о слободи пословног настана, који се сукладно чл. 62. примјењује и на услуге, као и Директиве 64/221/ЕЕЗ, искључиво на темељу јавног поретка, јавне сигурности и јавног здравља и она представљају опћа ограничења, уз посебна ограничења забране запошљавања у јавној служби која нису релевантна за овај рад.

Еуропски је суд, што је битно за овај рад, утврдио да „економски циљеви не могу бити оправдање у смислу јавног интереса“.¹⁰⁵ Наведено је од особитог значаја за спорт, јер је управо питање „улагања у развој и тренирање младих спорташа“ често било оправдавано јавним интересом.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Види примјерице одлука C-18/95, *Terhoeve v Inspecteur van de Belastingdienst Particulieren/ Ondernemingen Buitenland*, ECR [1999] I-345.

¹⁰⁵ Одлука C-352/85, *Bond van Adverteerders and others v The Netherlands State*, ECR [1988] 2085, т. 34, одлуке C-288/89, *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda and Others v Commissariaat voor de Media* ECR [1991] I-4007, т. 11. и C-484/93, *Peter Svensson et Lena Gustavsson v Ministre du Logement et de l'Urbanisme* ECR [1995] I-3955, т. 15.

¹⁰⁶ Примјерице у одлуци *Bernard* Еуропски је суд потврдио праксу из одлуке *Bosman*, а то је да је окупљање и развој младих играча легитиман циљ у опћем интересу, а наведено се може остварити схемама накнаде за развој играча, које се односе на стварање трошак развоја играча уз помоћ "играчева фактора", тј. укупан се трошак мора помножити с фактором који представља број играча који се мора тренирати да би се развио један професионални играч. Наведена се правила прије свега морају примјењивати на недискриминирајући начин, морају бити оправдана јавним интересом, морају бити таквог карактера да омогуће остварење постављеног циља и закључно, не смију ићи изван онога што је нужно да би се остварио њихов циљ. Суд наводи да мјере које садрже препреке слободи кретања радника могу бити оправдане снажним разлозима у јавном интересу. Закључно, и можда најбитније, наглашава се да у разматрању да ли сустав који ограничава слободу кретања радника иде изнад онога што је нужно, морају се узети у обзир специфичне карактеристике спорта опћенито, а ногомета особито, као и њихов социјални и образовни карактер, а што је споменуто и у субпараграфу чланка 165(1). УФЕУ-а. Види: *нав. одлуку Bernard*, т. 31, 40. и 44; О питању улагања у развој и тренирање младих играча, поготово у погледу правила УЕФА-е о „*home-grown players*“ видјети у: Smokvina, V., *The „UEFA Home-grown players rule“: Does it fulfil its aim?*, *The International Journal of Sport and Society*, Vol. 3, (2013), у поступку објаве.

Поврх претходно наведеног, из судске праксе Еуропског суда произлази да изнимка у смислу јавног поретка може бити примијењена да би се оправдала ограничења права на слободу кретања ако „*постоји опћа и довољно озбиљна пријетња за неки од основних друштвених интереса*“.¹⁰⁷ Уз изричита оправдања из Уговора на темељу јавног поретка, јавне сигурности и јавног здравља, *Barnard* још укључује и да наведене одредбе морају бити пропорционалне и када је то прикладно, сукладне темељним људским правима, а наведено се односи и на изравну и на неизравну дискриминацију¹⁰⁸ Дакле, ту би се радило о „правилима игре“, што је у спорту познато од предмета *Delière*, о чему ће више ријечи бити касније.

Када говоримо о оправдањима ограничења слободе кретања, прву групу чине она оправдања која произлазе изравно из самих Уговора, а другу групу чине она која је Еуропски суд препознао и утврдио, темељем доктрине „*rule of reason*“.¹⁰⁹

3.2.1. Оправдања која произлазе из Уговора

УФЕУ у чл. 45(3). прописује оправдање ограничења остварења права на слободу кретања темељем разлога јавне сигурности, јавног поретка и јавног здравља, те иста представљају опћа ограничења господарских слобода. Једнако је и у погледу права пословног настана из чл. 52(1),¹¹⁰ односно слободе пружања услуга из чл. 62. УФЕУ-а,¹¹¹ док у погледу слободе кретања роба сукладно, чл. 36. УФЕУ, постоји више разлога за оправдање, попут јавног морала; заштита здравља и живота људи, животиња или биљака, заштита националних богатстава који имају културну, повијесну или археолошку вриједност, односно заштита индустријског или трговачког власништва.

Такођер, како је садржано у чл. 45(4). УФЕУ-а, одредбе о слободи кретања радника не примјењују се на запошљавање у јавним службама, што представља посебну изнимку. Наведени ст. 4. искључује из опсега ст. 1-3. одређени број радних мјеста која укључују изравно или неизравно судјеловање у извршавању овласти повјерених јавним правом и обвеза прописаних како би се заштитили опћи интереси државе и других јавних власти, а ријеч је о пословима за које постоји посебан однос повезаности с државом и реципроцитет права и обвеза

¹⁰⁷ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 193.

¹⁰⁸ *Barnard*, С., *нав. чланак*, стр. 242, 244.

¹⁰⁹ *Van den Bogaert*, S., *нав. дело*, стр. 141.

¹¹⁰ УФЕУ, *ор. cit.*, чл. 52(1): „*Одредбе овог Поглавља и мјере подузете ради њихова остварења, не доводе у питање примјену одредби предвиђених законом и другим прописом, којима се за стране држављане предвиђа посебан режим који је оправдан разлозима јавног поретка, јавне сигурности и јавног здравља.*“

¹¹¹ УФЕУ, чл. 62.: „*Одредбе чл. 51. до 54. примјењују се на питања обухваћена овим поглављем.*“

који стварају везу с држављанством.¹¹² Сврха наведеног правила не смије ићи изван онога што је као циљ одређено, те се не може користити како би се дискриминирало у погледу накнаде за рад или увјета рада једном када је особа већ запослена на тим пословима,¹¹³ односно мора бити ограничена на оно што је нужно за заштиту опћег интереса државе чланице, које не би било угрожено уколико би права темељем овласти додијељених јавним правом била извршавана спорадично, односно у изузетним случајевима, од стране држављана друге државе чланице.¹¹⁴ Овдје треба истакнути да чл. 51. и 62. УФЕУ-а (бивши чл. 45. и 55. УЕЗ-а) садрже исту одредбу гледе пословног настана као и чл. 45. ст. 4. УФЕУ-а, само су другачије конципирани.¹¹⁵

Осим претходно наведеног, суkladно чл. 51(1). УФЕУ-А „*одредбе овог Поглавља не примјењују се у одређеној држави чланици на дјелатности које су у тој држави чланици, макар и повремено, повезане с обављањем службених овласти*“. Службена је овласт она овласт која произлази из суверености и висости државе, а за онога који ту овласт обавља, имплицира овласт уживања повластица изван опћег права, повластице службене овласти и овласти присиле над грађанима.¹¹⁶ Суд је у предмету *Reyners*¹¹⁷ истакнуо да је право држава чланица да искључе не-држављане од обављања дужности којима обнашају службену овласт на „*оне дјелатности које саме по себи представљају изравну*

¹¹² Одлука C-149/79, *Commission v Belgium*, ECR [1980] 3881, т. 10. О изузетку у погледу запошљавања у јавним службама Суд је утврдио да је ријеч о „*радним мјестима која укључују изравно или неизравно судјеловање у извршавању овласти повјерених јавним правом и дужности прописаних ради заштите опћих интереса државе или других јавних власти. Таква мјеста пресумирају у погледу особа која су на њима запослена постојање посебног односа привржености држави и реципроцитета права и дужности која стварају темељ везе с држављанством*“ одлука C-149/79, *Commission v Belgium*, ECR [1980] 3881, т. 10, „*но та се ограничења не смију односити на плаћу или друге увјете радног односа једном када је особа запослена*“. Одлука C-152/73, *Giovanni Maria Sotgiu v Deutsche Bundespost*, ECR [1974] 153, т. 4. Ипак, треба истакнути да је у посљедњим одлукама из свибња 2011. године у односу на професију јавних биљежника Еуропски суд је истакнуо да се не ради о јавној власти и оправдању ограничења слободе кретања радника из чл. 45(4). УФЕУ-а, јер је ријеч о професији која за разлику од јавних власти изравно и особно одговара својим странкама за сваку штету нанесену, а не одговара држава, као и да јавни биљежници извршавају своју професију у увјетима тржишног натјецања. Види предмете: C-47/08, *Commission v Belgium*; C-50/08, *Commission v France*; C-51/08, *Commission v Luxembourg*; C-53/08, *Commission v Germany*; C-61/08, *Commission v Greece*, сви ECR [2011] I-0000.

¹¹³ *Нав. одлука, Sotgiu*, т. 4.

¹¹⁴ Одлука C-47/02, *Anker, Ras and Snoek v German*, ECR [2003] I-10447, т. 63.

¹¹⁵ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 196.

¹¹⁶ Мишљење Независног одвјетника Маураса у предмету *Reyners*, *op. cit.*, т. 664.

¹¹⁷ *Нав. одлука, Reyners*, т. 45. и 46.

и специфичну везу с извршавањем јавних овласти, а проширење тога на читаву професију могуће је искључиво у случају када су такве дјелатности повезане с наведеном професијом на такав начин да би слобода пословног настана резултирала у наметању држави чланици обвезе да допусти извршавање, барем повремено, од стране држављана друге државе функција које припадају службеној власти“. Ипак, треба истакнути да је у посљедњим одлукама из свибња 2011. године у односу на професију јавних билежника Еуропски суд је истакнуо да се не ради о јавној власти и оправдању ограничења слободе кретања радника из чл. 45(4). УФЕУ-а, јер је ријеч о професији која за разлику од јавних власти изравно и особно одговара својим странкама за сваку штету нанесену, а не одговара држава, као и да јавни билежници извршавају своју професију у увјетима тржишног натјецања.¹¹⁸

3.2.2. Доктрина објективног оправдања утврђена од стране Еуропског суда

Према Хорак, разлоге оправдања развијене од стране Еуропског суда у виду теста оправдања (енгл. *judificatory test*), темељене на јавном интересу, дијелимо у три основна разлога: обвезујуће претпоставке (енгл. *mandatory requirements*); императивне претпоставке (енгл. *imperative requirements*) и објективна оправдања (енгл. *objective justifications*). Ови изрази своје упориште налазе у начелу разумних ограничења (енгл. *rule-of-reason*), тј. правило-начело-тест пропорционалности поводом допуштености мјера које ограничавају темељне господарске слободе.¹¹⁹ Начело разумних ограничења (енгл. *rule-of-reason*), Кнез и Хојник називају „правило разума“.¹²⁰

Обвезни или императивни захтјеви у опћем интересу утврђени су одлуком *Cassis de Dijon*¹²¹ у погледу слободе кретања роба и представљају „препреке слободи кретања унутар Уније које су резултат неједнакости између националних законодавстава у односу на маркетинг предметног производа, треба прихватити у случају када су наведене признате као нужне како би задовољиле нужне увјете који се посебно односе на учинковитост и порезни надзор, заштиту јавног здравља, праведност трговинских трансакција и заштиту потрошача.“ Ограничења потпадају под поље примјене чл. 56. УФЕУ-а (бивши чл. 49. УЕЗ-а) у погледу пружања услуга уколико примјена националног законодавства на стране држављане није

¹¹⁸ Види предмете: C-47/08, *Commission v Belgium*; C-50/08, *Commission v France*; C-51/08, *Commission v Luxembourg*; C-53/08, *Commission v Germany*; C-61/08, *Commission v Greece*, сви ECR [2011] I-0000.

¹¹⁹ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 219.

¹²⁰ Кнез, Р., Хојник, Ј., *Notranji trg EU*, Maribor, 2009, стр. 310.

¹²¹ *Нав. одлука, Cassis de Dijon*, т. 8.

оправдана јачим разлозима који се односе на јавни интерес.¹²² Чланци 45. и 49. УФЕУ-а спрјечавају законодавство државе чланице од угрожавања или спрјечавања права на слободу кретања, осим ако такав законодавни акт слиједи легитиман циљ, сукладан Уговору, те је оправдан императивним темељима опћег интереса.¹²³ Еуропски је суд истакнуо да једино недискриминирајуће одредбе и неизравно дискриминирајуће одредбе могу бити оправдане „важним разлозима јавног интереса“, док изравно дискриминирајуће одредбе могу бити оправдане уколико је садржај таквих одредби укључен у текст одредаба Уговора.¹²⁴ Иако, уколико погледамо схваћање суда из предмета *Bosman*, могло би се рећи да се и у погледу наведенога судска пракса Еуропског суда мијења.¹²⁵ *Van den Bogaert* сматра да ће Еуропски суд штитити националне мјере које слиједе објективне легитимне сврхе, иако би исте могле стриктно представљати препреку слободи кретања и не могу бити оправдане темељем изричите Уговорне одредбе.¹²⁶

¹²² Одлука C-288/89, *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda and Others v Commissariaat voor de Media* ECR [1991] I-4007, т. 13.

¹²³ *Нав. одлука, Kraus*, т. 32.

¹²⁴ Одлука C-388/01, *Commission v Italy*, ECR [2003] I-721, т. 19.

¹²⁵ Како сматра *Van den Bogaert*, у наведеном је предмету било за очекивати да ће Еуропски суд за „правило 3+2“ ФИФА-е утврдити да је оно *per se* забрањено, осим уколико не може бити оправдано на темељу јавног поретка, јавне сигурности и јавног здравља сукладно одредби сада чл. 45(3). УФЕУ-а, но Суд је ишао другим правцем и утврдио је да националне одредбе представљају препреку слободи кретања радника и тиме крше одредбу чл. 45. УФЕУ-а умјесто да их прогласи изравно дискриминаторним. (*Van den Bogaert, S., нав. дело*, стр. 154; *Нав. одлука, Bosman*, т. 121-137.) *Gebhard formulu* је у одлуци *Bosman* Еуропски суд примијенио, иако с малом разликом. Наиме, правило да „предметна мјера мора бити недискриминирајућа како би била способна за објективно оправдање“, замијењено је правилом „да је нужно да наведено правило слиједи легитиман циљ сукладан Уговору“, што заправо значи да ништа не искључује изравно дискриминирајуће мјере од тога да буду оправдане императивним захтјевима у опћем интересу (*Van den Bogaert, S., нав. дело*, стр. 155; *Нав. одлука, Bosman*, т. 104). Разлог таквом специфичном тумачењу можемо тражити у *sui generis* приступу спорту и његовој специфичности, поготово када се узме у обзир „дискриминаторно правило о игрању за националне репрезентације“ истакнуто у јудикатури Еуропског суда, штовише према *Weatherill*-у ријеч је о кориштењу „спортског држављанства“ за разлику од политичког држављанства, те оно значи да спорташ има држављанство оне државе за чију репрезентацију може наступити, а по томе би националне одредбе попут „3+2 правила“ биле неизравно дискриминаторне, па слиједом тога би могле бити објективно оправдане. (*Weatherill, S., European Football Law*, у *Collected Courses of the Academy of European Law*, Vol VII, Book I, The Hague, 1999, стр. 354)

¹²⁶ *Van den Bogaert, S., нав. дело*, стр. 147-149.

3.3. Господарска слобода пружања услуга

Господарска слобода пружања услуга је своје мјесто нашла у Поглављу 3., Глави IV. УФЕУ-а у чл. 56. – 62. (бивши чл. 49. - 55. УЕЗ-а). Како наглашава Хорак, за разматрање слободе кретања услуга у досегу права ЕУ-а морају бити задовољена три критерија: мора се радити о услузи у смислу УФЕУ, мора постојати супстанцијално ограничење слободе кретања услуга и морају бити укључене најмање двије државе.¹²⁷ У погледу изравног учинка наведених одредби, нужно је истакнути да је Еуропски суд у предмету *Van Binsbergen* још 1974. године утврдио изравни учинак чл. 56. ст. 1. и чл. 57. ст. 3. УФЕУ, па се на исте особе могу позивати.¹²⁸

Ограничења слободе пружања услуга унутар Уније, забрањена су у односу на држављане држава чланица који су остварили пословни настан у држави чланици различитој од оне коју има особа за коју пружају услуге, а Еуропски парламент и Вијеће могу у оквиру својих овласти проширити примјену одредби овог поглавља и на држављане трећих држава који пружају услуге и имају пословни настан унутар Уније.¹²⁹ Како сматра Бодирога-Вукобрат, правностваралачком праксом Еуропског суда пословни је настан дефиниран као господарска дјелатност (економска активност), која се у другој држави чланици обавља на неодређено вријеме, чије су карактеристике прекограничност перманентност и континуираност (енгл. *permanent, stable and continuous nature, indefinite period*), те профитабилност у обављању господарске дјелатности (економска активност).¹³⁰ *O'Leary* сматра да се привремена природа предметних услуга не смије разматрати само у контексту трајања пружања услуга, већ и у свијетлу редовитости, периодичности или континуитета.¹³¹

Услугама се у смислу Уговора сматрају оне услуге које се уобичајено обављају уз накнаду ако нису уређене одредбама које се односе на слободу кретања роба, особа и капитала, а посебице укључују: дјелатности индустријске природе, дјелатности трговачке природе, обртничке дјелатности, те дјелатности слободних занимања (енгл. *professions*). Не доводећи у питање одредбе поглавља о слободи пословног настана, особа која пружа неку услугу може у ту сврху привремено обављати своју дјелатност у држави чланици у којој се

¹²⁷ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 210.

¹²⁸ Одлука C-33/74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*, ECR [1974] 1299.

¹²⁹ УФЕУ, чл. 56.

¹³⁰ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 164.

¹³¹ *O'Leary, S., Free movement of persons and services*, стр. 499-545, стр. 529, у *Craig, P., De Búrca, G., нав. дело*.

услуга пружа, и то под истим увјетима које та држава прописује за своје држављане.¹³²

Дакле, оно што је важно јест да наведена господарска слобода долази у обзир у случају када нека дјелатност која се пружа за накнаду не потпада под једну од осталих господарских слобода, као и да одређене дјелатности из чл. 57(2). од а-д УФЕУ-а изричито потпадају под слободу пружања услуга, попут слободних занимања.¹³³ Разликовање слободе пословног настана и слободе пружања услуга темељи се на трајности пружања услуга, јер када је ријеч о трајном темељу (стално, трајно и путем сталног пословног настана) бити ће ријеч о слободи пословног настана, а у случају тренутног пружања услуга ријеч је о слободи пружања услуга. Наведено је утврдио Еуропски суд у одлуци *Gebhard*,¹³⁴ гдје је наглашено да се „*привремена природа дјелатности треба утврдити не само у свијетлу трајања пружања услуге, већ и темељем редовитости, периодичности или трајности-континуираности* (енгл. *regularity, periodicity and continuity*)“. Може се закључити да је код пословног настана правна или физичка особа која је трајно настањена у другој држави чланици, а код услуга особа привремено пружа услуге у другој држави чланици, а важан елемент разликовања јест и елемент прекограничности и наплативости.¹³⁵ Ипак, како сматра *O'Leary*, у посљедње вријеме Еуропски је суд донекле промијенио своје виђење у том контексту и увелике доводи у питање категоризацију слободе пружања услуга као преосталу или секундарну. Наиме, у предмету *Schnitzer*¹³⁶ истакнуто да „*услуге у смислу чл. 56. и 57. УФЕУ-а могу се у својој природи врло разликовати, те могу укључивати услуге које се пружају тијekom дужег раздобља, чак и тијekom неколико година*“.¹³⁷

Економска дјелатност, као што је претходно речено, битан је фактор да би одређена активност потпала под поље примјене чл. 56. УФЕУ-а, што је потврдио и Суд у предмету *Jundt*, те је истакнуо да се „*дјелатност (услуга) не смије пружати за ништа заузврат... али није нужно да пружатељ услуга намјерава остварити профит*“.¹³⁸ Треба нагласити да је Еуропски суд и овој господарској слободи дао широко тумачење, па је тако утврђено да наведена слобода укључује и слободу приматеља услуге да отиђе у другу државу чланицу без ограничења за примање услуга у њој, што је нужно за проширење на све дјелатности које не потпадају под друге господарске слободе,¹³⁹ као и

¹³² УФЕУ, чл. 57.

¹³³ Наведено је потврдио и ЕС у својој одлуци C-159/90, *Society for Protection of the Unborn Child (SPUC) v Grogan*, ECR [1991] I-4685, т. 17.

¹³⁴ *Нав. одлука, Gebhard*, т. 27.

¹³⁵ Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 214.

¹³⁶ Одлука C-215/01, *Schnitzer*, ECR [2003] I-14847, т. 30.

¹³⁷ *O'Leary, S., нав. чланак*, стр. 533.

¹³⁸ Одлука C-281/06, *Jundt v Finanzamt Offenburg*, ECR [2007] I-12231, т. 32. и 33.

¹³⁹ Одлука C-286/82 и 26/83 (спојени предмети), *Luisi and Carbone v Ministero del Tesoro*, ECR [1984] 377, т. 10. и 16.

случај када и даваатељ и приматељ услуге отиђу у другу државу чланицу,¹⁴⁰ односно посљедње када не долази до кретања нити даватеља нити приматеља услуге, већ је сама услуга та која остварује кретање.¹⁴¹

Како сматра Хорак, слободу пружања услуга и слободу пословног настана данас можемо, након што је то потврдио Еуропски суд у предметима *Säger* у подручју услуга; *Gebhard* у подручју пословног настана и *Bosman* у подручју слободе кретања радника, третирати као особне слободе (*personal freedoms*).¹⁴² У погледу оправдања ограничења слободе пружања услуга, сукладно чл. 62. УФЕУ-а, примјењује се одговарајући чл. 52. УФЕУ-а, једнако као и у односу на слободу кретања радника, а разлики су: јавни поредак, јавна сигурност и јавно здравље.

Један од битних елемената јест накнада која се плаћа, но како произлази из судске праксе, није нужно да наведену накнаду плаћа онај за којег се услуга пружа, једино је важно да се пружање услуга плаћа.¹⁴³ Наведену накнаду Еуропски суд пак дефинира у контексту чл. 57. УФЕУ-а као финансијски допринос за пружене услуге, који је уобичајено утврђен споразумом између особе која пружа услуге и особе која исте прима.¹⁴⁴

Остварење слободе пружања услуге изузетно је важно са стајалишта овога рада, јер би спорташи у појединачним спортовима, као и спорташи који су у односима с клубом у својству самосталних дјелатности (као што је случај у Словенији и Хрватској),¹⁴⁵ потпадали под ову категорију особа. Примарно право ЕУ не дефинира samozапослене особе, већ нам у томе помаже пракса Еуропског суда. У одлуци *Jany* Еуропски суд је samozапослене особе дефинирао као „особе које испуњавају слиједеће увјете: да се налазе изван односа субординације у погледу избора дјелатности, увјета рада и увјета накнаде за рад; да је дјеловање те особе под њезином искључивом

¹⁴⁰ Одлуке које се односе на туристичке водиче, види примјерице C-154/89, *Commission v France*, ECR [1991] I-659, и C-198/89, *Commission v Greece*, ECR [1991] I-727.

¹⁴¹ Одлуке које се односе нпр. на телекомуникацијске услуге, види C-384/93, *Alpine Investments v Minister van Financiën*, ECR [1995] I-1141.

¹⁴² Бодирога-Вукобрат, Н., Хорак, Х., Мартиновић, А., *нав. дело*, стр. 225.

¹⁴³ Одлука C-352/85, *Bond van Adverteerders v the Netherlands*, ECR [1988] 2087, т. 16.

¹⁴⁴ O'Leary, S., *нав. чланак*, стр. 530, Види одлуке C-263/86, *Humbel*, ECR [1988] 5635, т. 17. или C-157/99, *Smits and Peerbooms*, ECR [2001] I-5473, т. 58.

¹⁴⁵ Билић, А., Смоквина, В., *Уговори између професионалних ногометаша и клубова – уговори радног или грађанског права?*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Сплиту, вол. 49, 2012, бр. 4, стр. 831-862; Смоквина, В., *Социјални дијалог у професионалном спорту – ногомет као модел за друге професионалне колективне спортове*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Сплиту, вол. 49, 2012, бр. 4, стр. 883-906.

одговорношћу и да се за дјелатност коју је та особа одрадила добива изравно накнаду у цијелокупном износу“.¹⁴⁶

Овдје је нужно навести и секундарно законодавство у погледу слободе пружања услуга. Свакако је најзначајнија је *Директива о услугама 123/2006/ЕЗ* која сажима читаво подручје господарске слободе пружања услуга,¹⁴⁷ те *Директива о грађанству ЕУ 2004/38/ЕЗ*, а којој су претходиле *Директива 73/148/ЕЕЗ о укидању ограничења слободи кретања и боравка у погледу пословног настана и пружања услуга*, и *Директива 75/34/ЕЕЗ о праву на останак на подручју државе чланице након обављања дјелатности у статусу samozапослене особе*.¹⁴⁸ У погледу *Директиве о услугама*, нужно је истакнути да иста нема утјецаја на радно право, ни у смислу законских нити уговорних одредби којима се утврђују увјети рада, запошљавања, заштите здравља и сигурности на раду.¹⁴⁹

4. Однос господарске слободе пружања услуга и спорта

У наставку се даје анализа двије одлуке Еуропског суда које се односе на спорт. Ријеч је о одлуци *Walrave* и *Koch* које је заправо први предмет у којему је Еуропски суд донио одлуку која се тичала спорта. Друга одлука *Deliège* важна је јер се искључиво односила на спортсашу из појединачног спорта као што је цудо, но кроз њен статус су дати одговори

¹⁴⁶ Одлука C-268/99, *Aldona Malgorzata Jany and Others v Staatssecretaris van Justitie*, ECR [2001] I-8615, т. 70. Видјети и одлуку, C-257/99, *The Queen and Secretary of State for the Home Department, Ex parte: Julius Barkoci and Marcel Malik*, ECR [2001] I-6590.

¹⁴⁷ У погледу сврхе, примјене и практичне важности Директиве о услугама, видјети поготово: Rodin, S., *Scope of the Services Directive 2006/123/EC*, стр. 11-25, Rubertson, V., *The free movement of services under Directive 2006/123/EC and in selected case law of the ECJ: A shift towards new principles?*, стр. 25-43, Goldner Lang, I., *Justifying National barriers to the Provision of Services: Before and After the Services Directive*, стр. 55-65., Bodiroga-Vukobrat, N., Horak, H., *European Social Model, Labour Standards and EU Internal Market Law: Friends and Enemies*, стр. 137-148, у *Internal Market for Services*, Maribor, 2009.

¹⁴⁸ Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 11.12.2006 on services in the internal market, OJ L 376, 27.12.2006; Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States, OJ L 158/77, 30.4.2004; Directive 73/148/EEC on the abolition of restrictions on movement and residence within the Community for nationals of Member States with regard to establishment and the provision of services, OJ L 172, 21.5.1973.; Directive 75/34/EEC concerning the right of nationals of a Member State to remain in the territory of another Member State after having pursued therein an activity in a self employed capacity, OJ L14, 20.1.1975.

¹⁴⁹ *Нав. директива о услугама*, чл. 1, ст. 6.

многобројна питања као што је право спорташа да буде изабран за репрезентацију своје државе, статус спорташа аматера и др.

4.1. Одлука *Walrave и Koch*

Први случај који се појавио пред Еуропским судом, који је био својеврсни увод у проблематичност дефинирања спорта и спорташа у подручју ЕУ био је предмет *Walrave и Koch*¹⁵⁰ из 1974. године, у којему је Еуропски суд нагласио да је спорт субјект права Уније само и у случају ако представља економску активност у свијетлу чланка 2. УЕЗ, а када таква активност има карактер плаћеног запослења односно плаћених подузетих услуга, наведено потпада под одредбе чл. 48-51. УЕЗ-а (сада чл. 45-49. УФЕУ-а), односно чл. 59-66. УЕЗ-а (сада чл. 56-62. УФЕУ-а). Конструкцијом да је „спорт субјект права Уније само у случају ако представља економску активност“ створена је синтаagma „спортског изузетка“, „енгл. *sporting exception*“, које значи да правило искључиво спортске природе излазе из оквира примјене права ЕУ-а.

Намеће се логичним питање да ли се одредбе из Уговора примјењују и на појединце (спортска удружења) иако они не представљају државну власт и могу ли се на њих позивати појединци пред националним судом? Одговор на ово питање је понудио Еуропски суд управо у овоме предмету, гдје је истакнуо да „се забрана таквог облика дискриминације не односи само на јавне власти већ је проширена и на правила сваке природе која на колективни начин уређују питање плаћеног запослења и пружање услуга“.¹⁵¹ Дакле, без обзира на правну природу самог односа, правила о недискриминацији покривају под једнаким увјетима сваки рад или услугу, те иста не обвезују само тијела јавне власти већ се односе на сва правила која на колективни начин регулирају плаћено

¹⁵⁰ *Нав. одлука, Walrave и Koch*, т. 4, 5; У овоме предмету радило се о тому да су два нисоземска држављанина Bruno Walrave и Norrie Koch побијала пред Еуропским судом правила о натјецању за свјетска бицикличка првенства, организирана од стране Свјетског бицикличког савеза, која су прописивала да пратитељ бициклисте – тренер (енгл. *pacemaker*), што су они били, иза којег мора возити бициклист (енгл. *stayer*), мора бити истог држављанства као и бициклист. Наиме 1973. године измијењена су правила те се захтијевало исто држављанство и за пратитеља и за бициклиста, а до тада су могли бити различитог држављанства, с образложењем да су свјетска првенства у тој дисциплини натјецања репрезентација држава. Иначе, пратитељ носи посебно одијело и вози на мотору уз бициклиста или мало испред њега стварајући својеврсни вакум који бициклисти помаже у остваривању бољих и бржих времена. ЕС је одлучио да је на националном суду утврдити да ли пар пратитељ - бициклист чине репрезентацију (национални тим) па је у томе случају допуштена дискриминација темељена на држављанству или је ријеч о „обичном“ пару спорташа. Види Parrish, R., *Sports law and policy in the European Union*, Manchester, 2003, стр. 86.

¹⁵¹ *Нав. одлука, Walrave и Koch*, т. 17.

запослење и пружање услуга која доносе аутономна удружења и организације која не потпадају под јавно право. У том случају у погледу слободе тражења запослења и пружања услуга, те у контексту спорта примјењује се право ЕУ-а.¹⁵² На тај начин према аутору, наведена правила која произлазе из Уговора, али и друга која чине корпус права ЕУ-а, односе се без изнимке на сваке националне спортске савезе, као и на регионалне спортске организације (попут УЕФА-е), али и на појединачне клубове. Слиједом тога појединац (спорташ) може пред националним судом побијати сваки акт или одредбу спортског тијела која је у супротности с одредбама права ЕУ-а. Осим тога, правила о слободи кретања примјењују се и на случајеве када се рад обавља изван ЕУ ако је правни однос запослења заснован унутар ЕУ,¹⁵³ а *argumentum a contrario* примјењују се и ако је правни однос заснован изван ЕУ, али се учинак мјера осјети унутар ЕУ. У наведеном се предмету поставило питање усклађености с правом ЕУ правила која одређују да пратитељ мора бити истог држављанства као и бициклист када се натјечу у свјетском бицикличком првенству. Суд је истакнуо да се забрана дискриминације не односи на правила која се односе на састављање државних репрезентација,¹⁵⁴ јер се ту ради о чисто спортском интересу „енгл. *purely sporting interest*“ и самим тиме не постоји економска активност, али наведено ограничење мора бити умјерено искључиво на властиту одговарајућу сврху.¹⁵⁵ Закључно, можемо рећи да се оперативни дио пресуде састоји од два одвојена погледа спрам спорта. Први је разликовање између економског аспекта спорта, који је предметом примјене права ЕУ-а, те неекономска дјелатност, укључујући неекономски спорт који не представља економску активност у смислу чл. 2. УЕЗ-а; те други поглед, ограничење забране дискриминације у случају када одређена активност потпада под поље примјене чл. 12, 39. и 49. УЕЗ-а „не утјече на састављање спортских момчади, поглавито националних репрезентација, састављање којих је питање чисто спортског интереса без икакве економске активности“.¹⁵⁶

Ипак, остављено је националном суду, по приједлогу Независног одвјетника *Warnera*, да утврди природу дјелатности у питању, односно да ли се ради о такмичењу између момчади у које се састоје од једног члана на мотору (пратитељ) и једнога на бициклу, или је ријеч о индивидуалном *натјечању међу бицикличтима, које прате особе на мотору. Parrish и Miettinen су*

¹⁵² Papaloukas, M., *The Sporting Exemption Principle in the European Court of Justice's Case Law*, International Sports Law Journal, vol. 9. (2009), бр. 3-4, стр. 7-11, стр. 8.

¹⁵³ *Нав. одлука, Walrave и Koch*, т. 28.

¹⁵⁴ Како оправдано тврде Parrish и Miettinen, овдје није ријеч о дјелатности која као таква није економске природе, већ о мотивима који у погледу састављања националних репрезентација, нису економске природе већ од чисто спортског интереса. Parrish, R., Miettinen, S., *нав. дело*, стр. 82.

¹⁵⁵ *Нав. одлука, Walrave и Koch*, т. 7.-9.

¹⁵⁶ Parrish, R., Miettinen, S., *нав. дело*, стр. 75.

мишљења да управо зато што је Суд слиједио мишљење Независног одвјетника, нити данас није јасан спектар подручја примјене „спортског изузетка“, а корисније би било, ради стварања права, да је Еуропски суд дао своје мишљење.¹⁵⁷ Аргументата има и за једну и за другу страну, наиме важност пратитеља изнимна је када се анализира да даје детаљне упуте бициклисти, прекрива његов видокруг те обојица морају радити заједно како би остварили оптимални резултат, обојица на концу бивају награђени за резултат, па би било логично да чине момчад, но с друге стране ријеч је о бицикличком, а не мото-натјечању, укупна бодовна листа садржи само имена бициклиста итд.¹⁵⁸ Стога, тешко је дати коначан суд о наведеном, а одговор није никада дат јер су тужитељи због притисака спортског удружења повукли своју тужбу. Наиме, свјетски бициклички савез је тужитељима запријетио брисањем њихове дисциплине из пописа бицикличких натјечања уколико устрају с провођењем поступка пред националним судом.

4.2. Одлука *Deliège*

Одговор на питање које се одредбе Уговора могу примјењивати на особе које нису радници већ су samozапослене особе, дао је Еуропски суд у одлуци *Deliège* из 2000. године,¹⁵⁹ иако је двије године раније већ било постављено

¹⁵⁷ Исто, стр. 75.

¹⁵⁸ Van den Bogaert, S., *нав. дело*, стр. 360. и 361.

¹⁵⁹ Одлука C-51/96 и C-191/97 (спојени предмети), *Christelle Delière v Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL, Union européenne de judo (C-51/96) and François Pacquée*, ECR [2000] I-2549. *Deliège* је сматрала да је због својих одличних резултата на државним и међународним натјечањима, требала бити изабрана за судјеловање на одређеним натјечањима попут Олимпијских игара у Барселони 1992. године или Свјетског и Еуропског првенства, но умјесто ње су наступили други спорташи.

Напомиње се да је Џудо на свјетској разини организиран под окриљем Међународног џудо савеза (*International Judo Federation*), а у Европи разни национални савези окупљени су под једно Еуропско џудо удружење (*European Judo Union*). Белгијски се савез састоји од два регионална савеза, Фламмански џудо савез и Франкофонска џудо лига. Спорташ појединац мора бити чланом клуба који је члан регионалног савеза. Џудо је организиран у 14 различитих категорија, по 7 за сваки спол. Како би судјеловали на међународним натјечањима национални савези имају право послати по 7 мушкараца и по 7 жена на одређено натјечање, с тиме да је могуће да за сваку категорију буде по један спорташ или да за неку категорију буди више, а за неке нити један натјечатељ; односно укупно не може бити више од 7 мушкараца и 7 жена по свакој држави; *Нав. одлука, Delière*, т. 4.

Првоступањски се суд обратио Еуропском суду са захтјевом за претходним питањем: *Да ли је супротно Уговору из Рима, поглавито чл. 49., чл. 81. и 82.. Уговора, захтијевати професионалним и полупрофесионалним спорташима и*

претходно питање у готово идентичној ситуацији у предмету *Agostini*, али на који никада није дат одговор јер је захтјев одбачен.¹⁶⁰

У наведеном предмету гђа. *Deliège*, цудо спорташица, сматрала је да правила којима се даје право националном савезу да именује једну особу која као представник државе може наступити на неком међународном натјецању, крши њено право на остваривање зајамчених господарских слобода и штети њеном економском интересу. Дакле, спорно је било да ли се правом ЕУ може довести у питање сустав избора натјецатеља и сам сустав натјецања, какав постоји у спорту попут цуда.

Независни одвјетник *Cosmas* је у својем мишљењу истакнуо да је у предметном случају ријеч не само о натјецању између спорташа, већ о натјецању између репрезентација, чији је циљ слање спорташа на олимпијске игре, односно иако се у наведеним сусретима не сусрећу изравно репрезентације држава, али да су наведена натјецања нужна за сваку од репрезентација и за њихова натјецања.¹⁶¹ Надаље, сматра да су правила о

особама које теже професионалој и полупрофесионалној активности да добију одобрење својег савеза како би се могли натјецати на међународном натјецању које не укључује репрезентације држава које се међусобно натјечу?

¹⁶⁰ Захтјев за претходним питањем у предмету C-9/98, *Ermanno Agostini, Emanuele Agostini v Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL*, ECR [1998] I-4261. У наведеном је предмету Еуропски суд одбацио захтјев за претходним питањем као недопуштен из разлога што национални суд није дао довољно података о чињеничном стању, о релевантном праву, као ни разлоге који су га понукали да поднесе захтјев за претходним питање. Претходно питање је било следеће: „Да ли је сукладно или не Римском уговором поглавито чл. 6., 48., 59. и др., као и с Уредбом 1612/68, те Директивом Вијећа 73/148/ЕЕЗ, забранити држављану државе чланице ЕУ судјеловање у спортском натјецању, било као професионалац, полупрофесионалац или аматер, из разлога што предметна особа не посједује држављанство државе чланице на чијем се подручју натјецање одржава, ако се зна да је предметна особа дијете радника који су се усталили на подручју државе чланице, а и сама је та особа стекла својство радника на подручју државе чланице? Је ли одговор на постављено питање другачији у случају судјеловања у националном првенству државе чланице? Надаље, може ли особа у питању позвати се на право на једнако поступање као с држављанима те државе у погледу састављања државне репрезентације државе чланице за судјеловање на највећим међународним турнирима и натјецањима попут еуропског и свјетског првенства или Олимпијских игара, или национални савез може тај одабир задржати искључиво за своје држављане?“ Коначни одговор на постављена питања добили смо након двије године у предмету *Deliège*.

¹⁶¹ Мишљење независног одвјетника *Cosmasa* у нав. предмету *Deliège*, т. 70. О питању односа господарских слобода и ограничења на темељу држављанства у погледу играња за репрезентацију видјети особито нав. одлуке: *Walrave и Koch, Dona и Mantero, Bosman*.

селекцији спорташа за међународна натјечања оправдана „из разлога који нису економске природе, који су повезани с особитом природом и контекстом таквих сусрета, а одредбе права Заједнице [данас Уније] које се односе на пружање услуга нису примјењиве у конкретном случају“.¹⁶² Такођер, навео је да „право Заједнице [данас Уније] признаје спортским властима ограничено право самосталног вођења и регулирања питања која нису од економског значаја и које се односе на посебну природу спорта, а оваквим се правилима не прекорачује овласт самосталног вођења и самосталног регулирања“,¹⁶³ те додаје да „право Заједнице [данас Уније] не захтијева развој спорта у одређеном смјеру, којим би се захтијевало од спорта да постане потпуно комерцијализиран или потпуно професионалан, већ поштује избор владајућих спортских тијела као легитимних представника спорташа. Право Заједнице [данас Уније] забрањује комерцијализацију и професионализацију спорта која представља кршење одредби Уговора. Мишљења сам да је право на саморегулацију коју спорт ужива и на које сам се претходно позивао заштићено право Заједнице [данас Уније]. Спортске институције имају овласт промицања спорта на начин на који сматрају прикладним својим циљевима, под увјетима да њихов избор не ствара дискриминацију или онемогућава постизање економског интереса.“¹⁶⁴ У погледу националних репрезентација, Независни је одвјетник казао да „...слиједити интересе националне репрезентације представља преваладавајућу потребу у јавном интересу, која је способна, темељем своје суштинске природе, оправдати ограничења слободи пружања услуга“.¹⁶⁵

Еуропски је суд имао другачији став о наведеним правилима у односу на Независног одвјетника. Наиме, истакнуо је да се „наведена правила о избору спорташа не односе на сусрете између момчади или изабраних спорташа из различитих држава, јер изабрани спорташи не морају нужно бити држављани државе чланице којој припада предметни савез, а нису представљени аргументи који би Суд увјерили у чињеницу да је ријеч о натјечањима између репрезентација државе, који, су изван поља примјене права Заједнице [данас Уније]“.¹⁶⁶ Суд је у коначници закључио „селекцијски критерији свакако имају учинак ограничавања броја судионика на турниру, али такво ограничење је саставно - својствено (енгл. *inherent*) спортском натјечању високе разине, који сам по себи садржи одређена правила селекције или критерије за исту... те исто не може представљати ограничење слободи пружања услуга у смисли чл. 56. УЕЗ-а“.¹⁶⁷ Спортске организације морају

¹⁶² Мишљење независног одвјетника Cosmasa у нав. предмету *Delière*, т. 74.

¹⁶³ Исто, т. 76.

¹⁶⁴ Исто, т. 87.

¹⁶⁵ Исто, т. 84.

¹⁶⁶ Нав. одлука, *Delière*, т. 44.

¹⁶⁷ Нав. одлука, *Delière*, т. 64. и 69.

доказати да се правила о селекцији спорташа темеље на оправданим објективним начелима. Закључак који ваља из овога извести да „својствена правила“ организацији спорта, која ће касније бити преузета и у одлуци *Meca Medina*,¹⁶⁸ појам су који је шира категорија од „чисто спортског“ правила и њихова усклађеност с Уговором захтјева већу пажњу од признавања „чисто спортског правила“.¹⁶⁹

Поставило се питање разматрања дискрецијске овласти изборника одређене репрезентације који одлучује које ће спорташе повести на неко међународно натјецање и да ли у том случају изборник мора изабрати најбоље рангиране спорташе¹⁷⁰ или може постојати правило да се могу позвати и не само најбоље рангирани. Када би био случај да се морају позвати само најбоље рангирани спорташи, ограничавали би се организатори и изборници у својему праву бирати оне спорташе које су у одређеном тренутку у бољој спортској форми те могу постићи бољи резултат, а дискрецијско право изборника мора као такво остати јер се иначе губи управо тзв. „специфичност спорта“ и изједначаје се спорт с било којој другом господарском дјелатношћу.¹⁷¹ *Zylberstein* сматра да би у случају када би се утврдило да је сустав избора кандидата за националне репрезентације супротан праву ЕУ-а, озбиљно довело у питање одржавање натјецања попут, примјерице, Олимпијских игара.¹⁷²

Када је ријеч о правилима о дискриминирању у погледу играња за репрезентацију једне државе: „правила о слободи кретања не забрањују примјену правила или праксе којима се искључују страни играчи од судјеловања у одређеним утакмицама из разлога који нису економске природе, који се односе на одређену природу и контекст таквих утакмица и искључиво су

¹⁶⁸ Нав. одлука, *Meca Medina*.

¹⁶⁹ Miettinen, S., Parrish, R., *Nationality Discrimination in Community Law: An Assessment of UEFA Regulations Governing Player Eligibility for European Club Competitions (The Home-Grown Player Rule)*, Entertainment and Sport Law Journal, vol. 5. (2007) бр. 2.

¹⁷⁰ Најбољи је примјер кориштења таблице рангирања тенис, у којему као носитељи играчи бивају позивани и рангирани за међусобне двобоје с обзиром на њихово мјесто на свјетској лjestвици прије турнира. Ипак, постоји увијек могућност организатора да позове по својој дискрецијској одлуци свега пар спорташа (тзв. *wild card*) који због својег положаја на лjestвици не би могли судјеловати, али су занимљиви гледатељима или медијима или је пак ријеч о младим играчима којима се жели пружити прилика судјеловања у таквим натјецањима ради стјецања искуства.

¹⁷¹ Bastianon, S., Nascimbene, B., *Lo sport e il diritto dell'Unione europea*, у Greppi Eduardo, Vellano, Michele (Ur.), *Diritto Internazionale dello sport*, Giappichelli Editore, Torino, 2010, стр. 331-332.

¹⁷² *Zylberstein, J., The Specificity of Sport: A Concept Under Threat*, стр. 95-106, у Blanpain, Roger (Ur.), *The Future of Sport Law in the European Union*, The Hague, 2008, стр. 100.

спортског интереса.“¹⁷³ Но, како тврде *Van den Bogaert* и *Vermeersch*,¹⁷⁴ тешко је данас тврдити да и саме утакмице националних репрезентација представљају „чисто спортски интерес“, па не могу представљати изузетак од примјене права ЕУ-а, када се зна да игре за репрезентацију за сваког играча имају велику важност јер му подижу цијену, многи спорташи чак мијењају држављанство како би могли наступати за одређене репрезентације,¹⁷⁵ а и сами национални савези пласманима на одређена еуропска или свјетска првенства остварују изузетно високе приходе. Томе у прилог иде чињеница да нпр. у крикету спорташи који играју за репрезентацију склапају с њоме уговор о игрању, те постају *de facto* радници у радном односу са својим националним савезом, што са собом повлачи економску активност када бивају за своју услугу плаћени.¹⁷⁶ Штовише, можда би примјеренија и праведнија била формулација из одлуке *Deliège*¹⁷⁷ у којој је Еуропски суд за правила спортских савеза о избору спорташа који ће наступити на одређеним натјечањима истакнуо да су иста „*својствен дио вођења међународног спорта на високој разини, који нужно укључује одређена правила о избору играча или критеријима који се примјењују.*“ Но, уколико се вратимо на предмет *Deliège*, гђа. *Deliège* је тврдила да џудо практикура као професионалац или полупрофесионалац, док су спортска удружења тврдила да у Еуропи, а у Белгији поготово, џудо представља спорт који практикурају аматери. У погледу тога Еуропски је суд истакнуо да чињеница да „*неко спортско удружење или савез своје спорташе класифицира као аматере,*¹⁷⁸ не значи сама по себи да ти спорташи не обављају економску активност сукладно чл. 2. УЕЗ-а, а у погледу пружања услуга, навео је да се услуге сматрају услугама у свијетлу одредаба Уговора

¹⁷³ *Нав. одлуке, Walrave и Koch*, т. 8; *Donà v Matero*, т. 14; *Bosman*, т. 76. и 127; те *Deliège*, т. 43.

¹⁷⁴ *Van den Bogaert, S., Vermeersch, A., Sport and EC Treaty: a tale of uneasy bedfellows?*, *European Law Review*, vol 31. (2006) стр. 821-840, стр. 826. и 827.

¹⁷⁵ Примјерице у Правилима Свјетског атлетског савеза у „*правилу 5(2)*“ је наведено да уколико атлетичар промијени држављанство, не смије 3 године наступати за нову државу, уз изузетак спајања или настанка нових држава. Рок од 3 године може бити скраћен на 12 мјесеци ако се оба национална савеза о тому споразуме, односно наведени рок може бити још скраћен или укинут у чисто изнимним случајевима: *International Association of Athletics Federation, Competition Rules, 2010-2011*, доступно на: http://www.iaaf.org/mm/Document/AboutIAAF/Publications/05/47/80/20091027085725_httppostedfile_Comp_Rules-BAT_17164.pdf, (3.2.2013.).

¹⁷⁶ *Parrish, R, Miettinen, S, нав. чланак*, стр. 192.

¹⁷⁷ *Нав. одлука, Deliège*, т. 64.

¹⁷⁸ Ријеч „аматер“ потјече од латинске ријечи „*amo, amare*“, што значи вољети, па су стога аматери они спорташи који се спортом баве из љубави према самом спорту. Види *Brasch, R., How Did Sports Begin?*, у *Gardiner, Simon, O'Leary, John, Welch, Roger, Boyes, Simon, Naidoo, Urvasi, Sports Law, 4th Edition, Routledge, London and New York, 2012*, стр. 15.

ако се пружају за накнаду и ако не потпадају под одредбе слободe кретања роба, капитала и особа“.¹⁷⁹ Независни је одвјетник *Costas* истакнуо у својему мишљењу да се спорташ има сматрати пружатељем услуга у смислу чл. 49. УЕЗ-а уколико своју спортску активност обавља на професионалан начин (нпр. има дневно тренинге, улаже значајни дио својег времена и труда у спорт којим се бави, постиже добре спортске резултате, те наведена спортска дјелатност има одређени континуитет и трајност).¹⁸⁰ Наиме, гђа. *Delière* је примала одређену накнаду од стране Олимпијског савеза Белгије те француске заједнице у Белгији, као и накнаду темељем двају спонзорских уговора. Како произлази из одлуке *Bond*,¹⁸¹ спортске активности, поглавито високо рангирано натјечање спорташа у међународном натјечању, могу за собом довести до подузимање неколико одвојених, али уско повезаних услуга које могу потпадати под досег чл. 49. УЕЗ-а (сада 56. УФЕУ-а) иако неке од тих активности нису плаћене од стране оних за које се подузимају. Организатори нпр. неког натјечања могу спорташима пружити могућност да судјелују у спортском натјечању с другим спорташима, а у исто вријеме спорташи на тај начин омогућују организатору да одржи натјечање које може привући публику, пријеносе телевизијских кућа, што може бити занимљиво за спонзоре и оглашиваче, а поред тога спорташи својим спонзорима омогућују публицитет који за њих чини темељ спортске активности.¹⁸² Закључно, иако гђа. *Delière* није била изравно плаћена за своју активност од неког клуба, примала је стипендију и била је спонзорирана за своју дјелатност од стране банке и произвођача аутомобила, па је слиједом тога њена активност имала економски карактер (иако је суд о тому препуштен националном суду) и она се могла позвати на одредбе чл. 49. УЕЗ-а (сада чл. 56. УФЕУ-а).¹⁸³ Након одлуке *Delière*, постало је јасно да одлуке националних аматерских савеза могу бити субјектом права ЕУ-а чак и када спорт сам по себи нема изравне економске димензије, а предметно правило није дискриминаторно.¹⁸⁴ Битно је нагласити да је у овоме предмету Суд нагласио „важан друштвени значај спорта“, као и чињеницу да се Суд позвао на *Декларацију из Уговора из Амстердама* о друштвеном значају спорта, што је учинио и у претходним одлукама.¹⁸⁵

У погледу постављеног претходног питања, Еуропски је суд донио одлуку: „Правило које захтијева од професионалних и полупрофесионалних спорташа и особа које теже професионалној и полупрофесионалној активности да буду

¹⁷⁹ Нав. одлука, *Delière*, т. 46. и 55.

¹⁸⁰ Van den Bogaert, S., нав. дело, стр. 48.

¹⁸¹ Одлука C-352/85, *Bond van Adverteerders and others v The Netherlands State*, ECR [1988] 2085, т. 16.

¹⁸² Нав. одлука, *Delière*, т. 56. и 57.

¹⁸³ Siekmann, R. C. R., Parrish, R., Verhoogt, P., Martins, R. B., Olfers, M., нав. дело, стр. 13.

¹⁸⁴ Parrish, R., Miettinen, S., нав. чланак, стр. 91.

¹⁸⁵ Нав. одлука, *Delière*, т. 41. и 42.

одобрени или изабрани од стране својих савеза како би могли судјеловати у међународним спортским натјецањима високе разине, која не укључују натјецања државних репрезентација, само по себи, све док произлази из потребе које је својствена организацији таквог натјецања, не представља ограничење слободи пружања услуга забрањено чл. 49. УЕЗ-а“ [сада чл. 56. УФЕУ-а].

5. Закључак

Унутарње тржиште ЕУ-а саставни је и темељни дио читавог састава функционирања Уније. Темелне господарске слободе неизоставан су дио унутарњег тржишта, а све четири у комплексности својега (међу) дјеловања уопће омогућују дјеловање и постизање циљева самог унутарњег тржишта.

Судска пракса Суда ЕУ-а, поготово самог Еуропског суда кроз своју правностваралачку улогу помаже не само у тумачењу права ЕУ-а, већ, као што и сама ријеч каже, и у његову креирању. Ширењем унутарњег тржишта на 27 држава чланица, ускоро с Хрватском и на 28 држава чланица, многобројност односа који траже своје тумачење постаје све веће. Спорт је пак дијелом унутарњег тржишта од његова настанка, само што првотнo није таквим препознат. Од одлуке *Walrave* и *Koch* 1974. године спорт потпада под право ЕУ-а уколико је ријеч о економској активности. Ипак, спортски ће односи бити дијелом права ЕУ понекад иако нема саме економске активности, уколико је дошло до повреде права ЕУ по некој другој основи, нпр. повредом начела забране дискриминације спрам држављана друге државе чланице (грађана Уније) у случају када је ријеч о спорташу аматеру, спорташу који не обавља економску активност. Тада ће се такве особе моћи позивати на заштиту од забране дискриминације темељем одредби чл. 18 и 21. УФЕУ-а. Наведено можемо извести и из одлуке Еуропског суда – *Delière*. Наведена је одлука изнимно важна, понајвише за спортски сектор, јер је у њој дат одговор на врло важна и занимљива питања спортског свијета, попут питања дефинирања статуса спорташа у националним репрезентацијама (начина њихова бирања, дискриминацији спорташа и сл.), те опћенито дефинирања статуса спорташа у појединим спортовима од стране спортских савеза путем аутономних правила.

Спорт односно конкретније читава једна нова правна дисциплина какво је спортско право са својим законитостима и специфичностима сустав је који заправо битно придонosi обогаћивању комплексности права ЕУ-а, јер нам помаже понекад схватити одређене односе који су дио наше свакодневице, а које често не узимамо за озбиљно. Унаточ тому, управо анализом и истраживањем таквих односа, можемо изнаћи одговоре за нека друга отворена питања која нам се појављују у суставу права ЕУ-а које се константно развија и мијења.

*Vanja Smokvina, Ph.D., Senior Assistant
Faculty of Law, University of Rijeka*

THE EUROPEAN UNION INTERNAL MARKET AND THE FREE MOVEMENT OF SERVICES FROM THE PERSPECTIVE OF EUROPEAN COURT OF JUSTICE JUDGEMENTS WALRAVE & KOCH AND DELIÈGE

Summary

The four fundamental freedoms of the Internal market of the European Union are its constituent part. The freedom of movement of services is extremely important because of broader relations it catches, such as performance of services of an individual, performance of audio-visual services of TV companies, performance of public services etc.

In the paper, the author gives a genesis of the evolution of the Internal market and points out its importance for the European Union. By analysing the four freedoms of the Internal market, firstly by a general introduction, then by analysing the restrictions and justifications of restrictions of the free movement, the author comes to one of the four freedoms, the freedom of movement of services. To get a complete picture of the importance and functioning of the Internal market, an analysis of the system of four freedoms is needed. In the last part of the paper, the relationship between Internal market and sport is elaborated through the free movement of services sphere. Two judgements of the European Court of Justice are analysed, Walrave & Koch and Deliège. Those two judgements are important not only because they are connected with the free movement of services, but also because they serve as a source of research and analysis of the relationship between the European Union and sport, and even to get a general picture of the way in which the Internal market is functioning in conformity with EU law.

Key words: *internal market, free movement, services, EU, sport, sportspeople' status.*